

ONZE DE SETEMBRE

DISCURSOS
COMMEMORATIUS

(2012-2015)

Institut
d'Estudis
Catalans

Onze de Setembre

**Discursos commemoratius
(2012-2015)**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Onze de Setembre
Discursos commemoratius
(2012-2015)

BARCELONA
2016

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Onze de Setembre : discursos commemoratius (2012-2015)

ISBN 9788499653068

I. Institut d'Estudis Catalans

1. Discursos de circumstància — Catalunya 2. Discursos catalans

(042.5)=134.1

© dels autors dels textos

© 2016, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Elaboració: Gabinet de la Presidència

Primera edició: maig del 2016

Il·lustració de la coberta: Joan-Albert Ros i Torres

Disseny de la coberta: Azcunce | Ventura

Compost per la Unitat de Producció del Servei Editorial de l'IEC

Imprès a Ediciones Gráficas Rey, SL

ISBN: 978-84-9965-306-8

Dipòsit Legal: B 11539-2016

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Pròleg, <i>per Joandomènec Ros</i>	7
2012 De la resistència emprenedora a la plenitud exigent, <i>per Salvador Cardús</i>	13
2013 Virtut de la paraula, virtut de la poesia, <i>per Carles Miralles</i>	21
2014 «...i un posat ferm menysprea angoixes importunes...», <i>per Josep-Maria Terricabras</i>	29
2015 Un futur compartit, <i>per Damià Pons</i>	37
L'himne d' <i>Els segadors</i>	49

Pròleg

Ja feia temps que l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en ocasió de la Diada Nacional de Catalunya, participava en l'ofrena floral de les institucions catalanes al peu del monument de Rafael Casanova i en l'acte institucional que promovia la Presidència del Govern de la Generalitat de Catalunya. Però l'any 2012, la Presidència de l'Institut, sota el mandat de Salvador Giner, considerà que l'IEC havia de celebrar d'alguna manera més notòria allò que rememorem l'Onze de Setembre: la derrota i caiguda de Barcelona sota l'exèrcit borbònic el 1714, després de mesos d'un setge ferotge, i la pèrdua de les llibertats de què gaudien Catalunya i la resta de Països Catalans, però també la voluntat del poble català de refer immediatament la vida ciutadana i l'anhel de recuperar aquelles llibertats.

Per això, l'IEC instaurà llavors una jornada de portes obertes per la Diada, que s'afegia a les que ja fèiem des de fa temps per Sant Jordi i amb motiu d'alguna altra ocasió especial, com fou la celebració del centenari de l'Institut, que s'esdevingué ara fa nou anys. Estem convençuts que cal que la societat catalana, promotora i destinatària de bona part de la tasca de recerca i estudi de l'Institut, conegui físicament aquest magnífic edifici que és la Casa de Convalescència: el claustre, els jardins babilònics Mercè Rodoreda, la capella barroca, la Sala Prat de la Riba —així anomenada en honor del que fou fundador de l'Institut ara fa cent nou anys— i el patrimoni artístic que hostatja.

Conèixer la tasca de l'Institut, en els camps de la llengua, la ciència i la cultura, la ciutadania ho pot fer a partir de les moltes conferències, jornades d'estudi i congressos que s'hi celebren contínuament, o bé navegant per la nostra pàgina web, que és un veritable aparador d'aquestes activitats i de les publicacions de la institució, de les cinc seccions i de les vint-i-vuit societats filials que la componen. Convido el lector a fer-ho i a gaudir-ne, i aprofito per dir que el web de l'Institut

(*www.iec.cat*) se situa en un lloc preferent en la classificació que elabora anualment el Ranking Web of Research Centers: enguany ocupa el cinquè lloc de l'Estat, el trenta-tresè d'Europa i el vuitanta-sisè del món, d'un total d'uns vuit mil centres de recerca avaluats.

L'Institut d'Estudis Catalans és una institució d'estudi i recerca en gairebé tots els camps de les ciències i les humanitats, a més de l'acadèmia de la llengua catalana. Però, alhora que duu a terme activitats d'investigació i acadèmiques, l'IEC té ben present que, ja des de la fundació, es deu al país, a la seva cultura i al seu patrimoni. Durant el segle llarg d'existència, ha estudiat el patrimoni històric, cultural, artístic, científic, tecnològic i natural del país, i ha contribuït a recuperar el sentit de pertinença a una nació amb un passat i un present gloriosos, que la pressió de l'Estat uniformitzador havia fet perdre en bona mesura, des de fa tres segles i més. Es pot ben dir que l'Institut és un dels forjadors de la identitat nacional de Catalunya i dels Països Catalans. Encara més: si avui Catalunya es planteja esdevenir un estat sobirà, és en part perquè el país ha descobert la seva història, la seva cultura, la seva llengua, que li havien estat amagades, si no tergiversades, i s'ha fet conscient del seu paper capdavanter en el passat, en el moment present i en un futur que tenim a tocar. L'obra dels estudiosos de l'Institut ha donat a conèixer a propis i estranys una potència científica, cultural i social de la qual ens podem sentir ben orgullosos.

És aquest rol social i patriòtic de l'Institut d'Estudis Catalans el que també volíem remarcar en la jornada de portes obertes de l'Onze de Setembre, oimés que aquests darrers anys la Diada ha viscut manifestacions populars i cíviques insòlites per la quantitat de ciutadans que s'hi han aplegat i caracteritzades totes elles per la demanda del dret a decidir, primer, i de la independència i plena sobirania de Catalunya, després. Per això, la celebració de la Diada a l'Institut ha tingut com a pinyol uns discursos patriòtics que la Presidència ha encarregat a membres de la corporació: Salvador Cardús, sociòleg i periodista, el dictà el 2012; el malaguanyat Carles Miralles, poeta i filòleg, el 2013; Josep-Maria Terricabras, filòsof i eurodiputat, ens l'adreçà el 2014, i Damià Pons, filòleg, crític literari i antic conseller del Govern balear, el 2015.

Els diré una obvietat: tots els membres de l'Institut d'Estudis Catalans són persones sàvies en el seu camp d'expertesa, i cultes. La immensa majoria són, a més, lletraferits. I uns pocs són personatges mediàtics que fan pujar el nivell intel·lectual dels debats de les tertúlies televisives o radiofòniques en què participen. I encara molts menys són o han estat polítics en actiu. Els quatre discursaires de les diades de l'IEC comparteixen dues o més d'aquestes característiques, i, per això, creguérem que tindrien coses interessants a dir-nos. De fet, tan interessants foren els discursos patriòtics, cadascun d'ells a la seva manera, tots magnífics, que decidírem publicar-los, i aquest volum que ara tenen a les mans n'és el resultat. Si troba

bona acollida entre el públic, com esperem, d'ací a quatre anys en farem un altre, amb els propers quatre discursos patriòtics de l'Institut. Ja estem pensant en el d'enguany.

En el seu discurs, «De la resistència empenedora a la plenitud exigent», Salvador Cardús posà l'èmfasi en la ràpida i popular generació del procés sobiranista, que s'estengué «com un regueró de pólvora encès».

Em preocupa que una frase d'aquest discurs no l'hàgim paït prou ni quan va ser dictada ni en el moment en què escric això (primers dies de 2016, amb l'aprovació de la «desconnexió» d'Espanya al Parlament de Catalunya i amb les primeres passes del Govern de la Generalitat acabat de constituir sota el president Carles Puigdemont): «Que s'hagi obert una porta no significa pas que hom tingui el coratge final de travessar-la, que no se'ns tanqui al darrer moment —sobretot si ens ho rumiem massa— o, fins i tot, que, un cop passat el lllindar, notem que la llibertat és una responsabilitat molt més dura de portar que l'esclavatge d'ara, i ens fem enrere».

Altres retalls d'un discurs rodó: «Gairebé tothom ja reconeix que la independència és possible [...] però a alguns catalans encara els falta el convenciment que sigui inevitable». (Recordem que això s'escrivia el 2012.) «[...] volem una Catalunya sobirana, no pas per a ser més rics, sinó per a ser socialment més justos, econòmicament més pròspers i més rigorosament democràtics.»

Les citacions de textos de membres il·lustres, actuals i passats, de l'IEC li serveixen a Cardús per a demostrar com de conscient ha estat l'Institut, al llarg de la seva existència, del seu paper alhora científic i acadèmic, i patriòtic. En acabar el discurs, Cardús demanà «que l'Institut d'Estudis Catalans reflexioni amb una certa urgència sobre el paper que ha de tenir en aquestes hores decisives per als catalans». Ho hem fet, i ho continuarem fent. És oportú assenyalar aquí que, ja des del curs 2012-2013, l'IEC ha endegat, sol o en col·laboració amb altres entitats, jornades de reflexió sobre el futur del país en una dotzena d'àmbits diferents. Convido el lector a visitar els portals *Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur* (www.questionsdestat.cat), *Sobirania i drets de les nacions* (debats.espais.iec.cat) i *Perspectives d'estat. Una visió crítica* (perspectives-estat.espais.iec.cat), dins del web de l'IEC.

Carles Miralles, en el discurs «Virtut de la paraula, virtut de la poesia», que segurament fou una de les darreres intervencions públiques que va fer, introduí de manera ben patent la cultura en els discursos patriòtics, en una de les seves formes més pures: la poesia, que és una sublimació de la capacitat humana de pensar, de parlar, d'enraonar, d'intercanviar sentiments i raons: «La poesia transforma el món: en mostra les diverses cares; va més enllà de la realitat de cada dia, o del que solem anomenar realitat; sense que això impliqui que no la mostri, la realitat. Transforma la realitat amb els mots del diccionari; amb els que usem per a entendre'ns, però component-los de manera única, en un conjunt on cada mot pugui

ser entès, per ell mateix, més enllà de l'ús de cada dia. En el fulgor d'aquesta transformació, la paraula revela la seva virtut plena: en l'absolut i en el temps, en l'origen i sempre, ara i sempre. Per la paraula aflora, més enllà, la virtut de la poesia».

I encara: «Per damunt dels valors en si, com si fossin preceptes inalterables, la capacitat d'enraonar, el respecte a la paraula (abans i després de dir-la), hauríem de tornar a posar-los en el centre, al bell mig de la vida dels humans; que la veritat sigui filla del temps o que només existeixi a trossos no justifica l'engany i la corrupció, ni ens eximeix d'usar les paraules, en la ment i en el diàleg, per a continuar vinculant-la amb la justícia».

Finalment: «Ara i aquí, han estat els poetes que ens han salvat els mots, com deia Espriu que era el sentit i el destí de la poesia. I la poesia, hem de voler que ens guï cap al futur, cap a un món que, obert a les descobertes i aplicacions tecnològiques, tingui sempre present que també el futur, com el passat, serà i va ser construït amb les paraules de tots, enraonant». En un moment en què sembla que els problemes del país només tenen solució política, o econòmica, o social, la crida a la cultura i la poesia també és necessària i molt oportuna.

El professor Josep-Maria Terricabras, ens parlà, en el seu discurs de 2014, de les pors que la «intelligència» política espanyola (excuseu-me l'oxímoron) aboca contínuament sobre la societat catalana, ja ben immersa en el procés i quan falten dos mesos per la consulta atípica, però de resultats ben reveladors, del 9 de novembre d'aquell any. «...i un posat ferm menysprea angoixes importunes...» és el títol del discurs, extret d'un poema de Marià Villangómez, de qui l'any anterior es va celebrar el centenari del naixement.

Diu Terricabras: «Alguns compatriotes s'espanten i s'atribolen quan senten veus insensates que els diuen que la independència de Catalunya els faria perdre la pensió, els invalidaria els títols universitaris, els impediria que anessin per Nadal a casa de la seva família espanyola, o que deixaria el país flotant com un ectoplasma pels espais siderals —evidentment, extraeuropeus—, com un país en pena, penant pels seus pecats. (Quines pors tan ridícules! [...] De vegades són aquests mateixos compatriotes esporuguits els que, en canvi, de manera prou sorprenent, no tenen por davant la reculada política, cultural i econòmica de la Catalunya autònoma, ni en tenen quan veuen que els seus fills i néts ja no podran, si volen, quedar-se aquí fins a la mort, sinó que hauran d'abandonar el país per trobar una feina incerta nord enllà».

Més endavant: «En un Onze de Setembre tan crucial com aquest, em sembla especialment patriòtic que ens disposem a allunyar les darreres pors i les angoixes importunes, però que estenguem també aquesta disposició cap a nosaltres».

I la demanda final: «En aquesta hora, també força solemne, la pàtria ens demana, a través del poeta, que tots adoptem un posat ferm [...] que tinguem tots la mateixa fermesa en el nostre posat. Perquè si el posat és ferm i vigilant també esta-

rà fet de debat serè i d'autocrítica honesta, que són, al capdavant, la millor manera de foragitar les pors infligides i les angoixes importunes [...] Amb posat ferm hem d'arribar junts a conquerir la llibertat perduda i a assegurar-la i fer-ne festa [...] I llavors arribarem junts a la meta. Llavors ja hi serem. Potser ja hi som».

El darrer dels discursos del recull, el de 2015, de Damià Pons, no feia recurs als poetes: «Un futur compartit» ens parla de com d'identificats, des de fa segles, i ara també, malgrat la situació política diversa, han estat entre ells els Països Catalans. «En ocasió d'aquell episodi històric malaurat [la Guerra de Successió i el setge de Barcelona] els principatins i els illencs —i igualment els valencians i els aragonesos— coincidírem en el mateix bàndol, l'austriacista. I també posàrem en evidència de manera operativa els lligams profunds de solidaritat que hi havia entre nosaltres.»

Pons identifica en les relacions entre Mallorca i Catalunya al llarg del darrer segle i mig unes constants històriques dominants, cinc en concret: 1) la projecció sobre l'illa de «tot el que ha anat succeint a Catalunya, molt especialment a Barcelona, sobretot en matèria cultural i lingüística, i en el terreny del pensament polític centrat en l'afirmació nacional i en la reivindicació de l'autogovern»; 2) una «adaptació sociològica i sociopolítica» de tot el que ha arribat a Mallorca des de Catalunya; 3) el corrent cultural o ideològic que ha arribat a les illes des del Principat s'hi ha manifestat «amb un cert retard, amb menys intensitat, amb un menor nivell d'arrelament, amb més poca transversalitat i amb gens o molt escàs suport del poder polític»; 4) els corrents culturals i ideològics provinents de Catalunya «han contribuït al reforçament de la personalitat històrica de cada una de les Balears i al desenvolupament creatiu de la llengua i la cultura catalana que els és pròpia»; 5) la recepció des de les Illes o el País Valencià d'aquests corrents procedents de Catalunya no ha estat únicament passiva: «També hi ha hagut una bona nòmina d'escriptors i intel·lectuals illencs que han fet aportacions molt valuoses a la cultura catalana global [amb] una funció de lideratge estètic, lingüístic o ideològic, i s'han convertit en referents».

Però «hi ha la percepció que els lligams [sobretot culturals, entre les Illes i Catalunya, i s'hi podrien afegir els altres territoris de la catalanofonia] són escassos, precaris i poc eficients», en especial «amb referència a l'espai català de comunicació i a la qüestió del mercat cultural català comú». Aquestes són febleses que caldrà superar: «L'objectiu per als anys vinents hauria de ser anar fent possible que de cada vegada més els Països Catalans funcionassin de veritat com una nació cultural. I el que seria més desitjable és que aquest objectiu fos compartit i liderat per les institucions polítiques dels nostres diferents països». En qualsevol cas, «caldrà confiar, com ha succeït històricament, en la capacitat d'acció de les entitats civils i de les empreses culturals, amb la creativitat dels nostres artistes i intel·lectuals, i amb el compromís i la lleialtat dels ciutadans».

I un clam que darrerament hem sentit procedent de tots els Països Catalans: «Cal que el Govern de Catalunya, tant si ja és el d'un Estat com si encara no ho és, consideri que ha de promocionar la cultura catalana no tan sols en l'àmbit politico-administratiu que li correspon directament sinó també dins la totalitat del territori lingüístic [...] En tots els casos, les relacions culturals entre Catalunya i les Balears i el País Valencià, siguin institucionals o no, s'han d'establir sobre les bases de la cooperació entre iguals, la reciprocitat i el benefici mutu».

L'Institut d'Estudis Catalans, tot i ser una institució de recerca, i, per definició, apolítica i aconfessional, està arrelat al país (als països, si voleu), i s'ha manifestat en més d'una ocasió sobre els drets inalienables que sovint li eren trepitjats, especialment els referits a la llengua, però també sobre altres drets que els països democràtics tenen reconeguts, com el de manifestar la seva voluntat política sense impediments i per les vies acceptades universalment. L'Institut, com altres institucions catalanes, ha signat el Pacte pel Dret a Decidir, convençut que, amb independència de l'opinió que els seus membres tinguin sobre el procés de transició nacional, l'han de poder expressar lliure de traves.

Per això publiquem aquests discursos patriòtics, amb un doble objectiu: d'una banda, deixar constància escrita d'uns parlaments fets, des del cap i des del cor, per part de membres il·lustres de l'Institut d'Estudis Catalans que conreen ciències ben diverses, però que comparteixen un mateix anhel de llibertat; i, de l'altra, contribuir amb les idees que s'hi troben disperses, mig amagades les unes o ben evidents les altres, a assaonar el terreny sobre el qual els nostres polítics i la nostra societat volen construir el país de demà. Voldrem seguir-ho fent anys a venir.

JOANDOMÈNEC ROS
President de l'IEC

De la resistència emprenedora a la plenitud exigent

SALVADOR CARDÚS

Membre de l'IEC

(Secció de Filosofia i Ciències Socials)

L'Institut d'Estudis Catalans, fundat ara fa cent cinc anys, fou creat —com escrivia el nostre president en el catàleg de l'exposició commemorativa del centenari— «per al conreu científic, al més alt nivell, de la cultura i el coneixement dins de la comunitat nacional catalana». Ara bé, com també es deia en l'escrit, aquell IEC s'inspirava en el desig de construir un país a imatge i semblança del que feien les nacions completes. Es tractava de dotar-lo de les institucions necessàries per a «fer de Catalunya un país normal», com havia demanat un altre membre distingit de l'Institut, l'historiador Ferran Soldevila. La nostra nació existia, i ha continuat existint, només en el pla de l'ambició, però no en el del poder polític que ja fa molts anys que ens hauria correspost per modernitat social, fortalesa econòmica o vigor cultural. Mentre arreu del món els estats creaven biblioteques, universitats o museus nacionals, aquí, mancats d'aquest instrument, Enric Prat de la Riba partia d'una modesta Diputació Provincial per a aconseguir resultats similars.

L'IEC és, doncs, un exemple més d'aquesta tossuda voluntat de supervivència —i d'aspiració a la «normalitat». És a dir, una altra de les moltes institucions que en l'estratègia del «com si» —del «com si fóssim un país normal», és a dir, com si fóssim una nació amb els atributs dels que només la pot dotar un Estat— han trobat la gran fórmula de combat propositiu, emprenedor i innovador, que ens ha permès superar les més grans adversitats i arribar vius —per no dir que amb prou bona salut— fins on som.

Recordo aquesta circumstància fundacional de l'IEC perquè ara mateix, i segons totes les evidències, som davant d'una nova oportunitat, veritablement excepcional, per a culminar definitivament aquest llarg i costerut camí del «com si» i entrar en un «ara sí». És a dir, tot fa pensar que hi ha possibilitats reals d'entrar en un estadi de plenitud nacional, que hauria de ser, després de tant anar costa amunt,

un nou temps que podríem anomenar de nacionalitat planera (o, si el president de la Secció Filològica em permet el neologisme, de «planitud» nacional...). Si ara som on som, és gràcies a aquesta història bastida sobre la paradoxa d'una «resistència emprenedora», un veritable contrasentit conceptual i, fins i tot, una mena d'oxímoron, però que per imprevisible ha estat la clau de l'èxit del que —la prudència, que no les dades, m'obliga a emprar encara el condicional— podria arribar a ser una «impossibilitat» històrica finalment vençuda. (Ja fa molt temps que vaig advertir que una «impossibilitat probable» com la independència, per difícil que fos, sempre seria preferible a una «possibilitat improbable», com el federalisme o l'Espanya plurinacional.)

Però, quines són aquestes evidències que ens han fet passar, a tants catalans, d'aquella «impossibilitat probable» a parlar ara de «possibilitats reals» o d'«oportunitats definitives»? Doncs, per damunt de tot, el fet que la independència, malgrat les resistències òbvies i subtils que hi han posat tots els grans poders fàctics enfilats dalt del *puente aéreo* —el que Toni Soler ha qualificat de «Santa Aliança»—, s'hagi situat en el primer lloc de l'agenda política del país sobre una base veritablement popular. I no pas ara, circumstancialment per l'escuma que pugui fer la celebració d'un Onze de Setembre embravit, sinó de manera continuada i cada vegada més sòlida des de fa ben bé cinc o sis anys. Particularment, m'agrada situar el punt de partida de la nostra particular «primavera sobiranista», el nostre deixondiment, en la crida que ens va fer un altre il·lustríssim membre de l'IEC, l'enyorat Joan Solà, en el vibrant article «Plantem cara», de l'*Avui* (28 de desembre de 2006), arran de la imposició capriciosa i provocativa del Govern de Madrid d'una hora més d'espanyol a totes les escoles del país. Encara teníem oberta la ferida del debat estatutari, i no tenien cap mirament a burxar-hi. Però, és clar, va ser la manifestació del 10-J del 2010, organitzada per Òmnium Cultural, la que ens va acabar de treure la son de les orelles. Des del fracàs de l'Estatut del 2006 —sí, aquell que ens havia de dibuixar un nou horitzó per als propers vint-i-cinc anys!— i, més particularment, doncs, des de la Sentència del Tribunal Constitucional del 2010 que el rematava —ara que tornen els toros a la televisió espanyola, diríem que els *maestros* togats li van clavar la *puntilla*—, la consciència que no existia cap altre camí que no fos el de la plena sobirania s'ha estès com un regueró de pólvora encès. Certament, el pronòstic alarmant que un fracàs d'aquell Estatut produiria una frustració tan enorme que tardaríem anys a recuperar-nos-en, s'ha demostrat absolutament injustificat. Tot al contrari, és d'aquell fracàs que n'ha sortit aquest desvetllar d'ara.

Acceptem, si voleu, que el 2004, el 2005 o el 2006 calia esgotar totes les oportunitats d'entesa amb Espanya, com ara potser a alguns encara els cal comprovar que tampoc no és possible signar-hi cap mena de pacte fiscal —que tampoc no acabarien complint— per a acceptar que no té sentit allargar més l'agonia d'una relació

sentenciada a mort. Acceptem també que no tothom ha arribat a la mateixa constatació a la mateixa hora i que cadascú necessita recorreguts més o menys llargs segons el punt de sortida. Però sigui on sigui cadascú, ara mateix, la referència comuna és la hipòtesi d'una Catalunya independent. Ara tothom queda situat al mapa per la proximitat o llunyania en relació amb aquestes coordenades, i és en relació amb aquest punt d'intersecció que s'ha de justificar. Fins i tot els partits més grans, de Govern o no, es veuen obligats a prendre posició en relació amb l'únic projecte que, ara per ara, pot rebre el qualificatiu de veritable horitzó nacional. Si n'hi ha d'altres, d'horitzons —altres que no facin riure—, ningú no explica quins són. Ja em perdonaran que, en un marc acadèmic tan erudit com aquest, tingui la gosadia de donar suport a la meua tesi d'un desvetllament promogut per la voluntat tenaç d'uns quants amb una citació d'autoritat extreta d'un programa de televisió. Però fa uns anys, mentre veia la quarta temporada de la coneguda sèrie *The West Wing*, creada pel guionista Aaron Sorkin, vaig prendre nota de l'afirmació que hi feia un dels protagonistes, que si no m'equivoco era Martin Sheen fent de president dels Estats Units: «No dubtis mai que un petit grup de ciutadans reflexius i compromesos puguin canviar el món».

Esdevindria feixuc fer ara una relació extensa de tots els fets que certifiquen aquesta centralitat popular i política del debat independentista. No esmentaré cap dels molts noms significatius de la vida política i intel·lectual del país que han fet públic el seu canvi de perspectiva, el seu particular camí de Damasc i la corresponent caiguda del cavall. Tampoc no puc relacionar el nom de totes les organitzacions cíviques que han sorgit del 2006 ençà amb voluntat de difondre la nova esperança, perquè ja en tinc identificades gairebé un centenar i mig. I, certament, les xarxes socials han proporcionat uns espais de llibertat d'expressió sense els quals res del que ara veiem seria possible. Un dia ho hauríem d'estudiar amb la profunditat i el rigor que pertoca a aquesta institució. Però potser n'hi hauria prou d'esmentar el fenomen de les consultes populars per la independència capaces d'aplegar, en divuit mesos, cinc-cents cinquanta municipis i una mitjana superior a un vint per cent de participació ciutadana. Un moviment, d'altra banda, que va ser capaç d'organitzar en aquest període al voltant de tres mil cinc-cents actes públics. (Per cert, en un recompte realitzat recentment, hem comprovat que entre el gener i el juliol d'aquest any, i només per part de cinc de les organitzacions més dinàmiques, s'han celebrat una mitjana de cinquanta activitats sobiranistes setmanals.) I posats a esmentar fets consistents, sense poder garantir l'exhaustivitat, tinc registrada la publicació des del 2006 d'una mitjana de més de setze llibres anuals estrictament dedicats a reflexionar sobre les possibilitats, les dificultats o els avantatges de la independència. No és gens estrany que, des de principi d'aquest any, totes les enquestes donin resultats semblants de resposta afirmativa davant la hipòtesi d'un referèndum sobre la independència: més d'un cinquanta per cent a favor, en

creixement, i just poc més d'un vint per cent en contra, i en descens. Traduït a les urnes, el vot afirmatiu superaria el seixanta per cent.

No es tracta de precipitar-nos i dir blat sense que sigui encara al sac. Que s'ha-gi obert una porta no significa pas que hom tingui el coratge final de travessar-la, que no se'ns tanqui al darrer moment —sobretot si ens ho rumiem massa— o, fins i tot, que, un cop passat el lllindar, notem que la llibertat és una responsabilitat molt més dura de portar que l'esclavatge d'ara, i ens fem enrere. La història de la humanitat en general, i de l'independentisme recent en particular, n'ofereix prou mostres. Però s'ha de ser cec, o voler-ne ser, o tenir la necessitat de ser-ho, per no adonar-se que en tancar-se la reforma de l'Estatut del 2006 el gran cop de porta de la Sentència del Tribunal Constitucional del 2010 en va obrir una altra que portava a deixar de buscar la solució allà on no havia estat mai —ara ens ho deien ben a la clara— i que potser, sense voler-ho del tot, ens empenyia a passar pàgina, per anar a buscar allò a què mai no hauríem d'haver renunciat: a ser un estat independent. O, per als primmirats, a ser un estat tan interdependent com qualsevol altre estat d'aquests que defensen i celebren la seva sobirania amb un urc que ningú no discuteix pas.

Francesc Cambó va escriure que «Hi ha dues maneres segures d'arribar al desastre: una, demanar l'impossible; l'altra, postergar l'inevitable». I som exactament en aquest trànsit de passar de l'impossible a l'inevitable. Certament, les circumstàncies actuals ens porten, si no hi som de ple, a un nou període de transició entre una vella fórmula política —l'autonòmica—, que Espanya ja ha donat per acabada, i una altra, en la qual la independència es mostra cada dia amb més claredat. Gairebé tothom ja reconeix que la independència és possible —incloent-hi el president de la Comissió Europea, Durão Barroso—, però a alguns catalans encara els falta el convenciment que sigui inevitable. I és just aquesta indecisió la que, qui sap si no és en l'expressió massiva del poble d'aquesta tarda, trobarà resposta. El cas és que, des d'un punt de vista polític, ara entrem en el moment més delicat de tots dins el procés que hem iniciat. De com es faci la transició, dels temps, de les paraules, dels gestos, de les expectatives que creï, en dependrà no tan sols l'èxit o el fracàs inicial, sinó la naturalesa i el futur del que n'esdevingui. Mireu si no el preu altíssim que s'ha pagat per una mala transició a la democràcia a Espanya, feta per a contentar-nos i, alhora, per a fer-nos desaparèixer com a nació. Ja ho havia advertit amb una clarividència extraordinària l'illustringuït membre d'aquesta acadèmia, l'honorable Heribert Barrera, el 8 de maig de 1978 a la Comissió Constitucional del Congrés de Diputats, en la discussió de l'Avantprojecte de Constitució espanyola, quan denunciava que «l'Estat espanyol persisteix en el greu error de no restituir l'essencial de la seva sobirania a cada una de les nacions que l'integren». I acabava la seva valenta i implacable intervenció amb aquestes paraules: «a Espanya res de bo ni de durable no podrà

fer-se si els catalans quedem ressentits i ens sentim una vegada més discriminats i defraudats».

No és fàcil mantenir el cap fred i resistir-se a l'eufòria ara que vivim l'excitació per la Diada d'avui, i que passarà a la gran història no tan sols del nostre país, sinó de l'Europa del segle XXI. Però sense voler aigualir cap festa, crec que també és obligat adonar-se que l'acte que estem celebrant ara mateix, o la manifestació de la tarda, o encara els gestos de suport que anem donant a aquest gran debat nacional, són fonamentalment accions de compromís patriòtic. Els qui ho volen menystenir afirmen que el que veurem d'aquí a poques hores no és altra cosa que una expressió confusa de malestar, una mena de manifestació de gent empenyada que surt al carrer a esbravar-se, com ha passat en altres ocasions. S'enganyen i no ens entenen: això que veurem aquesta tarda als carrers de la capital del país, per damunt de tot i en primer lloc, hauria de ser i estic convençut que serà un acte de compromís responsable i d'exigència amb nosaltres mateixos. Ningú, o gairebé ningú, no pot ser tan malpensat com per a retreure'ns que quan es diu que la independència és possible, vulguem dir que és fàcil. Si s'emprèn aquest camí, vindran dies de moltes dificultats, perquè la independència no ens caurà del cel només perquè algú la proclami des d'un balcó ni des d'un Parlament de sobirania intervinguda. La independència és un procés que demanarà una gran serenitat i molta fermesa, que portarà adversitats i posarà a prova, ara sí, la nostra capacitat de resistència. Però jo m'afegeixo a la reflexió que feia Ferran Cuito en una carta del 1941 al seu bon amic Nicolau d'Olwer, membre molt destacat de la nostra institució: «La meva confiança no neix de girar la cara a l'adversitat, sinó de capbussar-m'hi».

Estic segur que els meus col·legues de l'IEC saben perfectament que som davant de l'ambició més gran que mai es pugui proposar una nació, perquè no hi ha ambició més alta —ni responsabilitat més gegantina— que la de la llibertat, i que en el nostre cas té nom i es diu independència. Tot va molt de pressa, però és cert que res no ha de passar necessàriament. En tot cas, si ho volem, cal fer que passi! I per tal que passi, encara som en la fase d'aconseguir reunir una majoria de catalans que entenguin les raons que ens han dut fins aquí i, sobretot, que estiguin disposats a fer el sacrifici necessari. Encara hi ha molta feina a explicar que una Catalunya independent ha de ser una Catalunya encara més acollidora del que hagi pogut ser fins ara, i que si hem estat oberts en la feblesa, encara ho serem més en la fortalesa. Cal que se sàpiga que el país que volem no es construirà pas sobre una identitat nostàlgica i a la defensiva que miri el passat sinó mirant endavant i sobre la identificació de la majoria en un gran projecte de futur que sigui el que els faci catalans. Hem de tenir ben clar que no podem exigir a ningú que per a participar d'aquest projecte de país complet i normal s'hagi d'esqueixar sentimentalment, fent-lo triar entre si estima més el pare o la mare: la doble nacionalitat pot ser un bon instrument d'adhesió que no forci trencaments emocionals.

És imperiós que s'entengui que no som separatistes, sinó tot el contrari, que volem prendre la decisió de participar en igualtat de condicions i de responsabilitats junt amb els altres països, especialment d'Europa. Que la independència és, precisament, un pont cap als altres. Com sovint ha recordat l'amic i col·lega d'aquesta casa Xavier Rubert de Ventós, per a abraçar-se cal ser dos, fins i tot per a abraçar-se amb Espanya, que també ho voldrem fer. En definitiva, ens hem de convèncer a nosaltres mateixos que volem una Catalunya sobirana, no pas per a ser més rics, sinó per a ser socialment més justos, econòmicament més pròspers i més rigorosament democràtics. La volem per a anar pel món amb dignitat i per a ser-hi admirats, tal com ja escrivia Ramon Muntaner fa gairebé set-cents anys en la seva Crònica —i ens recordava el bon amic i ara president de la Secció Filològica Isidor Marí el 1987, en unes memorables jornades a Vic—, quan deia que ja érem reconeguts en tot el món perquè no hi havia cap altre poble regit amb tanta justícia, enlloc no es podia prosperar tant ni enlloc com aquí el poble se sentia tan atès pels seus governants.

Amics i col·legues, crec que no és agosarat que acabi aquest parlament demanant que l'Institut d'Estudis Catalans reflexioni amb una certa urgència sobre el paper que ha de tenir en aquestes hores decisives per als catalans. Crec que sóc prou conscient de les dificultats que comporta fer-ho. L'àmbit de la nació completa, que és el nostre, els Països Catalans, dividit per circumstàncies polítiques tan diverses i fins contradictòries, demana molta i molta intel·ligència. També sé perfectament que, a títol individual, el procés actual no s'explicaria sense la participació activíssima de tants i tants membres de l'Institut. Però jo us pregunto: pot l'IEC sostroure's al compromís de participar com a tal i de manera activa en el procés que culmina el motiu pel qual va ser creat? Quin paper mereixerem i se'n reconeixerà dins el nou Estat si ara no assumim la responsabilitat que tenim de contribuir, amb tota la nostra ciència i tot el nostre coneixement, amb tota la nostra força institucional i simbòlica —i també amb tota la nostra passió—, a fer-lo possible? Potser em considerareu imprudent, però com deia Eugeni Xammar, «tractant-se de les coses de Catalunya, jo no prenc mai precaucions».

Buscant antecedents il·lustres que ens il·luminin, he trobat aquest article del 1897 que Joan Maragall —òbviamment, membre de l'Institut— no va donar mai a publicar, titulat «La independència de Catalunya», de fa cent quinze anys, i en el qual escrivia: «El pensament espanyol és mort. No vull dir que no hi hagi espanyols que pensin, sinó que el centre intel·lectual d'Espanya ja no té cap significació ni eficàcia dintre del moviment general d'idees del món civilitzat». (Per cert, la manca de resposta espanyola a declaracions recents com les del coronel Alemán o a les falsedats del president extremeny José Antonio Monago, fa pensar, realment, si no en la mort, en una profunda somnolència!) I Maragall afegia: «Per això, nosaltres, que tenim cor de seguir dintre d'aquest moviment general, hem de creure

arribada a Espanya l'hora del *campi qui puga*, i hem de desfer-nos ben de pressa de tota mena de lligam amb una cosa morta».

I Enric Prat de la Riba va deixar escrit en un article a *La Veu de Catalunya* del 22 d'agost de 1899, titulat «Nacionalisme català i separatisme espanyol», que no érem pas enemics d'Espanya ni l'haviem de combatre sempre que Catalunya hi pogués trobar una vida de llibertat i progrés. Però afegia: «Ara, si voler per Catalunya llibertat, civilització, benestar, és anar contra Espanya, anem contra Espanya; si desitjar institucions de la terra, compostes per gent de casa, amb plena llibertat d'acció per regir els nostres interessos, és anar contra Espanya, anem contra Espanya; si conservar i fer viure el nostre dret i reposar en el seu lloc d'honor la nostra llengua és anar contra Espanya, anem contra Espanya; i no sols hi anem, sinó que hi hem anat i hi anirem sempre». Vet aquí el pensament de qui va fer possible l'IEC.

En qualsevol cas, i siguin quines siguin les nostres deliberacions i decisions finals, no oblidem el consell que donava el qui va ser, també, il·lustre membre d'aquest Institut d'Estudis Catalans, Ramon Trias Fargas, pocs mesos abans de morir:

Tingueu la humilitat de la saviesa.
Tingueu el coratge de la justícia.
Tingueu la fe del patriotisme.
Tingueu la generositat que mereix la victòria.
Sobretot, tingueu esperança, ara i sempre.

Salvador Cardús pronunciant el discurs patriòtic,
al pati de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC (2012).

Salvador Cardús i Ros (Terrassa, 1954) és doctor en ciències econòmiques per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Començà a treballar en l'equip de recerca Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR) i publicà els primers llibres *Plegar de viure. Un estudi sobre els suïcidis* (1988) i *Les enquestes a la joventut de Catalunya* (1992), ambdós en col·laboració amb Joan Estruch. Des del 1980 és professor a la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la UAB, de la qual ha estat degà entre el 2009 i el 2011. Les seves principals línies de recerca han estat l'epistemologia de les ciències socials, la sociologia de la religió, la identitat i la cultura nacionals, els mitjans de comunicació, i la immigració i els models d'integració social. Ha desenvolupat una part de la seva tasca professional com a periodista: fou sotsdirector del diari *Avui* (1989-1991) i ha rebut diversos guardons, com el Premi Nacional de Periodisme (1994), el Premi de Periodisme Serra i Morret (1995) o el Premi MIDAS (2009), atorgat per l'Associació Europea de Diaris en Llengües Minoritzades i Regionals. Ingressà a l'IEC el 2008.

* L'acte inclogué un recital de poemes a càrrec de Mariàngela Vilallonga, vicepresidenta de l'IEC, que recità «Mossèn Cinto», de Maria Àngels Anglada, i del poeta Enric Casasses, que recità «L'englantina d'or», d'Enric Casasses i Simó; «A la mort d'en Rafael Casanova», de Jacint Verdaguer, i «Agonia», d'Àngel Guimerà. Les diferents intervencions es van complementar amb les peces musicals interpretades per la companyia de música i dansa Xuriach: «Triste España sin ventura» (a la mort de l'infant Joan), de Juan del Encina, segle XVI; «La guerra (ensalada)», de Mateu Fletxa el Vell, segle XVI; «Batalla de sisè to», de J. Ximénez, segle XVII, i «Els segadors» (adaptació), segle XVII.

Virtut de la paraula, virtut de la poesia

CARLES MIRALLES

Membre de l'IEC

(Secció Filològica)

Per la paraula tot havia arribat a ser i tot era. L'ordre del món, les coses com són, van amb les paraules que les anomenen, que les diuen. Dels astres als animals; a la *Bíblia* tot va arribar a ser en dir Iahveh el nom de cada cosa. «Déu era la paraula», escrivia literalment Joan Evangelista. En l'origen del món, en el seu sentit i en la força que el sosté, hi havia la paraula. La paraula en general, en abstracte, i les paraules en concret: cada paraula.

«En el principi», deia Joan. I, tot i que paraules i coses coincidien, en crear-les Iahveh, la paraula que era en el principi és la paraula en abstracte, indeslligable del caràcter diví d'anomenar cada cosa en el principi. Cada paraula, un cop és en concret, juntament amb allò que designa, és humana. En el temps dels humans i no en el principi.

Les paraules diuen el món. Sense elles el món no existiria. L'ordre del món, natura i cultura. Què serien les coses, sense els mots? Un seguit d'objectes, una massa informe; no res, el desordre. Tot allò que percebem, tot allò que aprenem, els humans, té un nom o ha de tenir-lo. No tot allò que experimentem o que sabem, però, és de la mateixa mena. No és igual el préssec que la justícia. No és igual la veu que la mà. Tampoc no és igual el cor que el cor de quan diem d'algué que té un bon cor o que no en té. Però per a tot allò, natura o cultura, que té un lloc en l'experiència o en el saber dels mortals, hi ha una paraula que ho diu; una paraula o un conjunt de paraules. Aquesta és la virtut de la paraula. Que sense ella el món dels humans, tot el món tal com és (que és tal com el diem els humans), no existiria. Que l'home és la paraula. Aquí, en el temps dels humans.

La paraula, però, és com si arrossegué alguna qualitat de l'origen diví que li atorguen certes cosmogonies com ara la bíblica esmentada; és com si n'hagués conservat alguna virtut. O com si platònicament una essència de cada mot tingués

el seu lloc en el cel de les idees. Una essència de cada mot: aquella coincidència original de paraula i cosa. Deia Riba que les paraules són entre nosaltres per a entendre'ns, i no per a entendre-les: que no estem per elles, que ens en servim.

Entre nosaltres. La paraula és comunicació entre els humans. Certament, no l'única forma de comunicació, però la més característicament humana. La paraula té dins la raó de les coses, i en diem *enraonar*, de mirar d'entendre'ns els humans. De dir-nos i de contar-nos les coses, d'explicar-nos les coses i les idees i de discutir-ne. *Enraonar* vol dir, com a mínim, dues persones. *Enraonar* és compartir la paraula. També *dir*, *contar*, *explicar les coses o les idees* demana, com a mínim, una altra persona; però no implica interlocució; la paraula no és, llavors, pròpiament compartida, perquè té una sola direcció, de qui parla a qui escolta. Compartir la paraula, en canvi, és posar-la en el mig i que tots siguem iguals a l'hora d'usar-la; és enraonar ordenadament: escoltar i parlar. Implica un resultat comú o majoritari, busca l'acord; és, doncs, la més política de les virtuts, des del punt de vista de la democràcia.

D'usar-les per a entendre'ns, nosaltres, enraonant, oposava Riba entendre les paraules. Què volia dir, Riba? En ell parlaven el poeta i el filòleg. Si habitualment ens servim de les paraules, en l'ús que en fem per a enraonar, els poetes les calculen, les trien i les ponderen, en funció del que volen expressar i dels efectes que intenten produir en l'auditori o en els lectors. És com si tinguessin present la virtut divina de la paraula; com si el poeta anomenés altre cop les coses —digués les paraules del seu poema— per primera vegada. Del filòleg diem ara que és qui estudia les paraules, la llengua; el seu nom ens posa davant d'un professional, d'un tècnic; però el seu nom originàriament vol dir que les estima, les paraules i la llengua; que reconeix en elles la virtut que tenen cada una i totes juntes. En l'entendre les paraules de Riba hi ha alhora l'amor, la fulguració del poeta, i l'estimació, la dedicació respectuosa del filòleg; i hi ha també l'entendre'ns, entre nosaltres, dels humans. Des del punt de vista de la poesia, les paraules nostres, dels humans, tenen una mena de virtut, com una ànima, que el poema, per l'amor i pel treball del poeta, és capaç a vegades de fer aflorar i mostrar, ni que sigui en una fulguració instantània. El poema pot fer-nos-hi veure el que no sabíem que aquells mots, que hem usat tantes voltes, duien dintre. Virtut de la paraula? Virtut de la poesia? Virtut de la paraula en boca del poeta; virtut de la paraula dels homes que el poema sap treure a la llum, fer que llampegui, divinament, un instant.

Si un poeta diu o fa que algú digui que té un bou assegut sobre la llengua, el bou i la llengua tenen entre ells una relació que no és l'habitual; la llengua té al damunt un pes incomportable, que n'impedeix l'ús, en la parla, i doncs, el bou i tot el seu pes (hi està assegut) no deixen parlar el poeta o a qui sigui; no hi fa res que ningú no pugui tenir un bou assegut a la llengua: aquests mots, les circumstàncies en què són dits, volen dir opressió, privació de la llibertat. Si l'opressor mira d'espaventar la seva víctima, el diccionari dirà que l'espaventa o l'esvera, i

queda clar el sentit i tot respon a l'ús habitual, però un filòleg, un amorós de les paraules, pot treure de dins del verb *esparverar* l'*esparver*, i fer-hi veure l'ocell vo-
raç que es llança damunt l'ocell petit per devorar-lo. Tot un escriu de plasticitat,
en la visió que ens fem de l'opressor.

Amb l'ús, les paraules es gasten i es fan opaques. L'*esparver* va volar d'*esparve-
rar* (i d'*esparverament* i d'*esparverador*) tal com l'*or* va volar dels diners, monedes
o bitllets. *Esparverar* va voler dir fer por, sense *esparver*, tal com les monedes i els
bitllets van donar preu a les coses, que es van poder comprar sense l'*or* que mate-
rialment donava valor a monedes i bitllets. En la comunicació, les paraules no
s'usen pel que són, ni pel que representa que són, sinó pel valor, en concret, que els
que intervenen en l'intercanvi els atorguen: per a entendre, per a convèncer, per a
aconseguir algun propòsit. Aquesta és, entre els humans, la virtut de la paraula,
que és l'instrument de comunicació que els és més propi.

Hi ha l'aigua dels rius. Algú que n'havia observat el curs seguit seguit fins al
mar va reflexionar un dia que ningú no podria entrar en el mateix riu dues vegades.
Que equival a dir que el curs de l'aigua és imparabile; pot alentar-se o accele-
rar-se, però l'aigua va fluint, continuadament escapant-se. Així el curs de les pa-
raules, quan enraonem: són sempre les mateixes (hi ha sempre aigua, en el riu) i
no són mai les mateixes (l'aigua sempre s'escapa, riu avall, cap al mar). Així les
paraules en l'ús que en fem per a entendre'ns, per a convèncer. Les paraules, però,
una manera d'aturar-les, d'evitar que fugin, és la memòria: el record de les para-
ules, de cada una i de l'ordre en què van ser dites, per a tornar a dir-les igual (val a
dir, repetir-les) o per a conservar-les en la ment (val a dir, saber-les de memòria).
Una altra manera és escriure-les, d'una en una i en l'ordre adient: per a poder lle-
gir-les o per a conservar-les escrites.

D'altra banda, ara que fa tants de segles, des d'Heràclit, que sabem què vol
dir no poder entrar en el mateix riu dues vegades, pot semblar-nos una obvietat,
però no ho era abans d'haver estat dit per primera vegada; abans d'haver estat ob-
servat i formulat, aquest fet. La virtut de les paraules, d'algunes frases, va unida a la
formulació original, a la primera ocasió en què algú les digué i, tal com les digué,
han anat repetint-se, s'han escrit i ens han arribat.

Les comparacions, les metàfores, mai no són exactes. Superposen imatges a la
realitat, o bé la substitueixen sense dir-la, la realitat (de fet, una realitat, de la mena
que sigui, en substitueix una altra, de la mena que sigui). I el curs del riu no és
sempre imatge del discurs ni n'és l'única imatge. La imaginació dels humans ha
relacionat diversament les paraules amb l'ocell, amb el vent, amb la pluja o amb la
neu, per exemple. En totes aquestes relacions la paraula és, en principi, parlada, i
pertany al món de l'oralitat; així les paraules, dites, ha estat dit que volen o que se
les enduu el vent, mentre que les paraules, escrites, romanen; un bon discurs és
com la pluja que xopa seguit seguit la terra i la fecunda; algú enraona tan persuasi-

vament com cauen els flocs de neu i la neu va fent una capa que cobreix la terra. En aquestes dues darreres comparacions, la terra es deixa penetrar per la pluja i la reté dins i en conserva l'efecte; i rep i suporta sobre ella la neu i la va absorbint, i en conserva, així, igualment l'efecte. En el primer cas, però, l'aigua desapareix; en el segon, la nevada roman sobre la terra abans de fondre's.

I encara hi ha, si volíem, els corrents d'aigua subterranis, el mar mateix, els llacs, les cisternes i els pous. Cada una d'aquestes realitats, usades com a imatges, suggereixen aspectes d'allò a què s'apliquen, amb què són relacionades per comparació o metafòricament. Ara, dèiem, aplicades a les paraules, al curs i al discurs de les paraules. Quan la raó es fa ciència, la ciència les descriu i defineix, aquestes realitats: el riu i el mar i la pluja i la neu i l'aigua subterrània i el llac i la cisterna i el pou; i també l'ocell i el vent, com tantes altres. Tendeix a esgotar-les. Cerca allò que unívocament signifiquen. La virtut de les paraules és que poden continuar combinant-se entre elles i anar creant indefinidament suggeriments, relacions impensades, altres mons, noves idees. Creant o bé fent que aflorin de les paraules mateixes, que surtin a la llum d'aquell fons que, en l'ús de cada dia, els humans encobrim i ocultem; de cada paraula i dels grups i combinacions de paraules que revelen aquesta altra realitat (o aquesta altra part de la realitat). I que això sigui així no implica que aquesta virtut deixi de banda la raó. Sortosament, el que és humà ultrapassa la raó científica, la univocitat de les paraules.

El món dels humans és fora i el portem dins; és real i és somni i desig (que és una manera de dir que el que somniem i desitgem forma part de la realitat, al capdavall); és de molts colors que els pintors alteren, fent-los més o menys intensos, canviant-los, i que una foto en blanc i negre expressa d'una altra manera, sense deixar de representar-los; i alteren igualment les formes, els pintors, atents al lloc on pinten i on romandrà el que pinten, o bé fidels al que volen que hi veiem i a la idea que en tenen, al que volen expressar, indeslligable de com volen expressar-ho; res tan llunyà de la carn viva, del cos, com la pedra, i, això no obstant, que essencialment que representen el cos humà el *David* de Miquel Àngel o *El pensador* de Rodin. Hi ha una altra realitat. Ara, no cal professar, com els surrealistes, que és en una altra banda, aquesta altra realitat. Més aviat forma part del real, ja ho hem dit, perquè el món, que és compost i comprèn alhora el fora i el dins, el que veiem i el que somniem, el que tenim i el que desitgem, no s'esgota en la univocitat: definir és tancar, i és el contrari d'explorar els límits i de cercar més enllà. El més humà, deia l'Ulisses de Dante, és anar sempre més enllà.

L'art no oposa els contraris: els objectes que l'art produeix els contenen alhora; tal com, d'altra banda, es contenen alhora en l'experiència i en el saber dels humans. La raó té moltes cares, com les paraules dels qui enraonen. Com la veritat. La imatge de la veritat rompuda en l'origen del món, l'havia tret Espriu de la tradició hebrea; juntament amb la idea que cada humà en té un tros, un fragment.

Aquesta imatge no és gaire compatible amb la de la veritat científica. Però sí que s'acorda amb l'experiència i el saber dels humans, amb el món.

La poesia transforma el món: en mostra les diverses cares; va més enllà de la realitat de cada dia, o del que solem anomenar realitat; sense que això impliqui que no la mostri, la realitat. Transforma la realitat amb els mots del diccionari; amb els que usem per a entendre'ns, però component-los de manera única, en un conjunt on cada mot pugui ser entès, per ell mateix, més enllà de l'ús de cada dia. En el fulgor d'aquesta transformació, la paraula revela la seva virtut plena: en l'absolut i en el temps, en l'origen i sempre, ara i sempre. Per la paraula aflora, més enllà, la virtut de la poesia.

La lluna, per exemple. El que en sap la ciència és una cosa. Però la lluna arrossega, d'abans de saber-ne científicament res els humans, un prestigi misteriós, associat a la nit. Quan transforma el món, per exemple en un poema de Salvat-Papasseit, ni la paraula *lluna* ni la paraula *arbre* són només la lluna i l'arbre (ni només la definició científica de la lluna i de l'arbre, ni només la idea comuna de la lluna i de l'arbre que reflectim els humans en la parla ordinària). El poeta ha concentrat en la lluna aquest poder de transformació de la realitat, i la lluna arrossega, porta amb ella, una cançó que el poeta coneix i que la posa en relació amb la pruna, d'una banda, però també, d'altra banda, arrossega l'experiència i el saber dels seus lectors sobre la lluna dels poetes; la imaginació popular i la percepció avantgardista de la realitat, per a Salvat-Papasseit; tot el que per a cada u és la lluna, per a cada lector.

Cal molt a cada humà, la lluna, a hores d'ara. En la comunicació, la paraula recula. Ha de competir amb la imatge. Recula fins i tot en l'ensenyament. Hi ha tants d'estrils tecnològics que obren l'accés, immediatament, a tantes de coses. O bé la paraula, guardada als llibres, destinada a la lectura, torna a ser parlada, oral, en el cinema, en la televisió. El més immediat, la vida de cada dia, tendeix a ocupar tot l'espai de la realitat. Els humans en busquem fugides igualment immediates. Tot ara mateix i aquí. La paraula i la lluna dels poetes demanen temps i distància: aturar-s'hi, fixar-s'hi. En el nostre món hi ha lloc per a tot, passen simultàniament coses contràries. I certament els antics valors fa tant de temps que tothom repeteix que estan en crisi que mentrestant ja no sabem ben bé de què parlem en referir-nos-hi o invocar-los.

Les noves tecnologies han provocat un canvi, que trigarà temps a mostrar, a treure a la llum, tots els seus resultats en els humans; però els humans ja ens en servim (ordinadors, mòbils, WhatsApp, pantalles tàctils): les novetats van tan de pressa i són tan engrescadores que ens hi submergim; i és un fet imparabile, però que pren espai a la paraula. Aquest canvi no hauria de liquidar ni la paraula ni la lluna dels poetes. Més aviat haurien d'anar-li a favor, *essencialitzant-la* i enfortint-la. Per damunt dels valors en si, com si fossin preceptes inalterables, la capacitat d'enraonar, el respecte a la paraula (abans i després de dir-la), hauríem de tor-

nar a posar-los en el centre, al bell mig de la vida dels humans; que la veritat sigui filla del temps o que només existeixi a trossos no justifica l'engany i la corrupció, ni ens eximeix d'usar les paraules, en la ment i en el diàleg, per a continuar vinculant-la amb la justícia. La dignitat humana, si volíem dir-ho a la manera d'Espriu, és en el centre del laberint de les paraules que és la vida humana. Certament, els mitjans informàtics ens creen noves imatges, ens modifiquen la realitat. És cert que el laberint hi ha altres maneres d'expressar-lo i d'orientar-s'hi. Però la paraula i la lluna dels poetes n'illuminen insubstituïblement la total realitat, tots els aspectes, la convicció i l'estranyesa; el que és i totes les seves transformacions: la vida i saber-la dir, la vida, mentre la vivim, els humans.

De cop l'aigua se'ns fa no riu sinó pou. Des de dalt, si ens hi abocàvem, aigua aturada, espill del món de fora, però la superfície d'aquesta aigua quieta és el cim de tota l'aigua que la suporta; amaga un fons que li dóna forma. Podria ser una imatge de la poesia: variant a cada hora del dia, o sigui, resistent i sotmesa al temps, el que se'n poua sempre és una part que no altera el total, i el fons continuadament la sosté i li dóna una profunditat d'una mena que ni la ciència ni la tecnologia no poden produir. No cal dir com els pous són necessaris, en l'erm amb què els poetes moderns, de Rimbaud a Eliot, han comparat la vida humana, tot el món dels humans.

Les coses, com són? Com són o com sembla que són? Una resposta ha estat: com les diuen les paraules. Però ara tenim les imatges. Donem a la imatge la seva virtut. Però no deixem que el teatre, posem per cas, se'ns converteixi en espectacle: en el teatre es veu el que diuen les paraules. La invasió cada dia més intensa de l'espectacle, en si, en el teatre (els decorats, els gests, els moviments, els sorolls, la música, etc.) va contra aquest caràcter de sempre del drama, tragèdia o comèdia. Els atenesos, que eren una democràcia, anaven al teatre, per a tragèdia o per a comèdia; els romans, aviciats pel poder demagògic, es deixaven portar al circ i l'exigien.

I el futbol? Podem anar a veure'n un partit, sentir-ne la retransmissió per la ràdio, veure'l a la televisió sentint-ne els comentaris en directe. Ningú no diu que la visió no sigui engrescadora o no proporcioni una mena de participació en el joc directa, vívida i més espontània. Però tampoc no és igual veure'l al camp que veure'l a la televisió, ni és igual el directe que el diferit. I la visualització del partit no és la realitat; sovint busquem un locutor que ens digui com volem veure'l; i un fotògraf: una imatge quieta, un moment que conté tots els moments del partit. I també són paraules les de les cròniques d'esport. I la memòria no és feta només de les imatges, d'allò que hem vist, sinó també d'on i com ho hem vist, i amb qui i què hem estat sentint i comentant. La memòria conjumina les imatges amb les paraules, pensades, dites i llegides. Des del punt de vista estrictament tècnic, d'estudi del futbol, guardar tots els partits en imatge proporciona un material per a l'anàlisi i és certament molt útil. Però no és la gravació el que importa, des del punt de vista del record, sinó l'experiència de l'espectador, que és composta. Aquest estiu ha mort

un porter de futbol de fa més de cinquanta anys; un altre porter, més recent, ha dit que en l'època del primer, que es deia Ramallets, el futbol se somniava més que no pas es veia. Les fotos i les paraules (pensades, dites i llegides) contenen el record d'aquell porter més que no les restes de gravacions de partits; però també després, quan els partits es poden veure i tornar a veure i analitzar pels tècnics, la memòria col·lectiva, allò que sosté l'afició, és feta d'imatges i de paraules, de moments, com el record que solem conservar d'un somni.

Reconeguem a la paraula la seva virtut, renovellada en el món d'ara. Les coses, continua essent necessari que les paraules les diguin i la poesia en reveli la totalitat, l'altra cara que les renova. Continua essent necessari i és ara, més que mai, necessari. Ara i aquí, han estat els poetes que ens han salvat els mots, com deia Espriu que era el sentit i el destí de la poesia. I la poesia, hem de voler que ens guiï cap al futur, cap a un món que, obert a les descobertes i aplicacions tecnològiques, tingui sempre present que també el futur, com el passat, serà i va ser construït amb les paraules de tots, enraonant. Ai de la terra que no sàpiga honorar, venia a dir Eliot, les paraules de tots que han dit i que diran els seus poetes; reconèixer-les seves, de tothom. Contra les paraules interessades, parcials, que no mou la recerca de la veritat, la paraula i la lluna dels poetes ens il·luminin sempre, conscients nosaltres de la raó que hi ha en l'ús i en la transformació dels mots i de les seves combinacions, a voltes desesperades però sempre amb l'objectiu de realitzar, com deia romànticament Maragall, la virtut tot just encetada, encara inconeguda, de la poesia.

Carles Miralles pronunciant el discurs patriòtic,
a la Sala Prat de la Riba de l'IEC (2013).

Carles Miralles i Solà (Barcelona, 1944-2015) fou catedràtic de filologia grega a la Universitat de Barcelona (UB), de la qual també havia estat vicerector acadèmic (1981-1986). Estudiós del mite i la poesia dels grecs antics (poesia homèrica, Hesíode, poesia iàmbrica i elegia, tragèdia, poesia hel·lenística), s'havia ocupat també de narrativa d'època romana i de poesia llatina. Va traduir sobretot textos filosòfics, poesia hel·lenística, novel·la grega i poesia neogrega. Va estudiar poetes del segle xv i alguns de moderns, com Verdaguer, Riba, Salvat-Papasseit, Foix i Espriu. Treballà sobre temes diversos de literatura comparada i tradició clàssica. Dirigí la revista *Ítaca* de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i va ser president del Consell Supervisor del TERMCAT. Obtingué el Premi Salvat-Papasseit 1967 de poesia. Els seus llibres *Lectura de les Elegies de Bierville de Carles Riba*, *La mà de l'arquer* i *Sobre Foix* han rebut, respectivament, els premis Josep Carner de l'IEC (1980), Nacional de Poesia (1992) i Serra d'Or d'assaig (1994). El setembre de 2014, la UB li féu un homenatge amb motiu de la seva jubilació en què es van presentar dos volums en reconeixement de la seva tasca docent i trajectòria acadèmica titulats *Som per mirar*. Ingressà a l'IEC el 1991.

* El discurs commemoratiu de la Diada es va complementar amb la interpretació vocal de les peces «Senyor Sant Jordi» (música: Francesc Vila, text: Salvador Espriu), «El rossinyol» (harm.: Antoni Pérez Moya) i «Els segadors», a càrrec de Laia Santanach, soprano; Taïs Oriol, contralt; Llorenç Lledó, tenor, i Daniel Tarrida, baix, i amb el recital pel mateix Carles Miralles dels poemes «Nocturn» i «Paisatge», de Joan Salvat-Papasseit (*La gesta dels estels*, 1922); «XXIV» i «XXV», de Salvador Espriu (*Setmana Santa*, 1971), i «12 de setembre», de Carles Miralles (*La ciutat dels plàtans*, 1995).

«...i un posat ferm menysprea angoixes importunes...»

JOSEP-MARIA TERRICABRAS
Membre de l'IEC
(Secció de Filosofia i Ciències Socials)

Aquest vespre la meva primera paraula ha de ser d'agraïment per la confiança que el president m'ha fet, en nom de l'Institut, quan m'ha encarregat el discurs patriòtic d'enguany en aquesta vigília solemne de l'Onze de Setembre, justament en l'any del tricentenari de la presa de Barcelona per l'Exèrcit borbònic i gairebé dos mesos abans de la data històrica del 9 de novembre en què, tres-cents anys després, els catalans serem convocats a expressar democràticament la nostra voluntat política sobre el futur de Catalunya.

He triat com a títol de la meva intervenció un vers del poema «L'arribada», del llibre *El cop a la terra* que Marià Villangómez va publicar per primera vegada el 1962. És un poema preciós i em permetré ara de llegir-ne sencera la penúltima estrofa, que és la que conté el vers esmentat, i a l'interior de la qual el vers adquireix tot el seu sentit.

Passa el núvol alat i l'estrella vigila,
munten forces ocultes en roca, saba o sang,
un fum com de misteri enllà es gronxa o amenaça.
Però el crit de la terra als seus solcs us rebat,
i una vella cultura, perfecta en els seus límits,
té respostes precises per a justes preguntes,
i ara i adés s'estén una il·lusió nova,
i una festa es fa lloc, senzilla, entre exigències,
i un posat ferm menysprea angoixes importunes,
i, elemental, la vida té un gust immediat,
i un cor, al capdavant, a un altre cor s'assembla.

M'ha semblat que era bo posar la meva reflexió a l'empara d'aquests versos perquè en ells podem trobar alguns dels desassossecos i de les conviccions que també ara precisament configuren el sentiment patriòtic i polític de moltíssims catalans. Si la biologia és el rellotge que marca l'hora de la nostra vida personal, la història marca el temps de la vida col·lectiva. I sovint és en la poesia, en la literatura o en la filosofia (que es basen més en coneixement que en coneixements) on es poden trobar els millors impulsos d'aquests batecs col·lectius expressats al llarg de la història de formes ben diverses.

El poeta ens recorda aquí que hi ha «forces ocultes» i fums «com de misteri» que amenacen, però també ens diu que s'hi oposen «el crit de la terra» i la «vella cultura», que «té respostes precises per a justes preguntes». I comença cadascun dels darrers cinc versos de l'estrofa amb la conjunció *i*, que vol indicar, de manera insistent i ben lligada, de quina manera es manifesten aquestes respostes precises: amb una il·lusió nova, amb una festa senzilla però exigent, un posat ferm —i ara he de repetir literalment els dos últims versos del poeta perquè jo no ho sé pas dir millor—, «i, elemental, la vida té un gust immediat / i un cor, al capdavant, a un altre cor s'assembla». Certament, a la vida, és constant la tensió entre, d'una banda, les forces ocultes i els fums misteriosos, i de l'altra, la terra i la cultura. Però hi ha moments en què aquesta tensió esdevé més aguda i, doncs, més exigent, més urgent. Ara som en un d'aquests moments. És llavors quan, per tirar endavant, per continuar assaborint el gust immediat de la vida, cal que un posat ferm menyspreï angoixes importunes. Perquè fins i tot d'angoixes, n'hi ha d'oportunes i d'importunes.

L'angoixa, però, sovint ve precedida per la por, que li serveix de base i d'aliment. Fa temps que l'extensió de la por, la creació de pors cada cop més intenses i variades, s'ha convertit, en molts àmbits de la nostra vida, en una arma de destrucció massiva de la ciutadania. El procés d'emancipació nacional i estatal que viu el nostre país, un procés a favor de la llibertat col·lectiva, també rep atacs i un ruixat constant d'amenaques per mirar d'inculcar por en els ciutadans i aconseguir que així abandonin els seus objectius polítics. La por és, certament, una arma poderosa —i, evidentment, indemocràtica, innoble— que sempre vol aconseguir el menyscabament i la consegüent submissió dels altres. En les setmanes i mesos que vindran, les pors poden donar pas a angoixes profundes i paralitzants, a angoixes que, com al poeta, a mi em semblen angoixes importunes. Per això, ara voldria dir breument alguna cosa que ajudi a desemmascarar l'estratègia política de la por, perquè si espantem les pors, si les desestabilitzem, ja haurem avançat molt en la desactivació de l'angoixa, que n'és l'expressió més crua, més dura, més fonda.

La por només es combat quan se'n combat el context en què es crea i apareix. I és que la por no és ben bé una cosa. Això no significa, és clar, que no sigui res o que no existeixi. (No ens fem mai de cap filòsof que negui les evidències.) Certa-

ment, els humans tenim por o, millor dit, tenim pors, molt diverses, sovint canviants, que ens fan patir i, de vegades, molt. La por no és, doncs, no res. Ara bé, també és cert que no és una cosa que resulti identificable, que s'hagi d'anar a descobrir en algun lloc —per exemple, en el nostre interior— o que es pugui trobar o extirpar de manera autònoma. Les pors són condicions de la nostra vida, les pors són experiències en què ens trobem i que volem eliminar, reduir o minimitzar.

De fet, la por és construïda, tal com és construït el context en què pot viure i arrelar. I és que massa sovint confonem l'*objecte* de la por amb la *causa* de la por.¹ La distinció entre *objecte* i *causa* em sembla aquí una distinció molt important. I és que ens pensem que, com que una cara, un llamp o un soroll ens fan por, ells són també la *causa* de la nostra por. Però no és pas necessàriament així. La cara, el llamp o el soroll són, com qui diu, la *direcció* que pren la por, ja que la nostra por es dirigeix cap a ells. La causa que allò ens faci por, però, no és allò mateix, sinó *el que se'ns n'ha dit*, el que n'hem après, la connexió que se'ns ha ensenyat a fer-hi. Perquè la por no és un fenomen natural —si ho fos, tots els temps i totes les cultures tindrien les mateixes pors—, sinó que és una reacció cultural, que no s'ha de confondre amb l'espant instantani que ens produeix un tro o una apagada de llum, perquè aquest és un espant —de sorpresa, no de por— que és, certament, ben natural. Els nostres pares, els nostres mestres, els líders socials, els mitjans de comunicació ens ensenyen a tenir por, ens fan descobrir quines coses ens han de fer por i quines no. I nosaltres mateixos desenvolupem capacitats d'espaiardiment i aprenem pel nostre compte a tenir pors.

Això explica que tots entretinguem pors ben poc raonables —vull dir, sense gaire context—, però que alhora visquem en contextos propicis a la por sense, en canvi, tenir-ne. Alguns compatriotes s'espanten i s'atribolen quan senten veus insensates que els diuen que la independència de Catalunya els faria perdre la pensió, els invalidaria els títols universitaris, els impediria que anessin per Nadal a casa de la seva família espanyola, o que deixaria el país flotant com un ectoplasma pels espais siderals —evidentment, extraeuropeus—, com un país en pena, penant pels seus pecats. (Quines pors tan ridícules! Em recorden les que, a les Fires de Girona, vol fer el tren de la bruixa que, de fet, no fa por sinó que més aviat acaba fent pena i riure.) Si els compatriotes que senten aquestes coses són molt espantadissos, potser són els que també s'espanten quan creuen que el seu poble, Madremanya, Miravet o Sant Jaume de Frontanyà, és a la llista d'Al-Qaeda per ser atacat properament, o quan es pensen que els extraterrestres els atacaran amb dissimulació després d'haver fet vistosos trajectes i aterratges en vehicles que van i vénen capriciosament. De vegades són aquests mateixos compatriotes esporuguits els que, en canvi, de manera prou sorprenent, no tenen por davant la reculada

1. Vegeu Ludwig WITTGENSTEIN (1983), *Investigacions filosòfiques*, § 476.

política, cultural i econòmica de la Catalunya autònoma, ni en tenen quan veuen que els seus fills i néts ja no podran, si volen, quedar-se aquí fins a la mort, sinó que hauran d'abandonar el país per trobar una feina incerta nord enllà, on la gent qui sap si no continua essent neta i noble, culta, rica, lliure, desvetllada i feliç. Aquesta dissintonia poruga es manifesta en molts altres àmbits, com quan algú que ja té tres panys a la porta n'hi posa un quart, sense que mai en el seu barri hi hagi hagut alarma per robatoris i quan, en canvi, no pren cap tipus de precaució en les seves relacions sexuals promíscues, tot i saber, fins i tot per coneixences directes, que el risc de contagi greu és important.

Certament, la majoria de les nostres pors són construïdes o evitades amb tota la (mala) intenció. Tant les pors com les angoixes que es desenvolupen a partir d'elles formen part, inevitable o no, de la nostra existència, individual i col·lectiva. Les angoixes, però, són un malestar més profund, psíquic però també físic, perquè hi ha estats d'angoixa causats pel medi físic o per l'absoluta inevitabilitat d'un esdeveniment més o menys proper, com ara la mort. Aquestes són angoixes absolutament empipadores, però són angoixes oportunes, senzillament perquè toca tenir-les, perquè en algun cas és fins i tot inevitable que es tinguin. (L'*angor* profund, físic, arriba a ser diagnosticat com a «angor pectoris», és a dir, com a angina de pit, que ve sense que ningú l'encarregui.)

En tot cas, l'angoixa és la manifestació de la impotència davant un perill imminent, real o suposat. Per això, provocar angoixa, crear impotència, és una acció cruel però també molt eficaç i poderosa per influir i condicionar la conducta dels altres. Precisament quan l'angoixa és construïda, intencionada, malintencionada, és quan som davant una angoixa que ha de ser declarada importuna, perquè ni respon a un enfrontament necessari amb la realitat, per dur que sigui, ni afavoreix un possible enfortiment de la vida, de la lluita per la vida. I és que quan l'angoixa pertany realment a la vida i no és fictícia, quan l'angoixa és oportuna, llavors ha de servir per afavorir la vida, no per destruir-la, no per pansir el pobre humà, que hi quedarà captiu i desarmat.

És per saber assumir les angoixes reals i per poder foragitar les importunes que convé precisament cultivar «un posat ferm», contrari a un posat tou (literalment indolent), però també a un posat rígid (inflexible i inclement). Un fet recent de transcendència nacional ens pot servir d'exemple i de vacuna fins al 9 de novembre, perquè fins llavors —i més enllà, és clar— hauríem de ser capaços d'adoptar un posat ferm en la nostra vida pública. El fet de transcendència a què em refereixo, el fet detonant de moltes reaccions és la declaració de culpa del 25 de juliol de l'expresident Pujol. L'eco detonat, però, és l'abordatge intel·lectual i polític que alguns —bastants— n'han fet. Personalment, valoro de manera molt negativa aquells fets autoinculpats, que encara no sabem si aniran acompanyats d'altres d'igualment greus, o potser més i tot. No em sembla, però, que això em pugui

portar —ni en aquest cas, ni en cap altre— a una desvaloració completa, radical, total de la vida i de l'obra de qui s'ha autoinculpat. Tanmateix, és interessant observar que alguns que, amb una adhesió de to gairebé religiós, havien exalçat sense matisos l'expresident ara coincideixen amb alguns que, adherents a una altra confessió, fins ara ja n'havien rebutjat fins i tot l'ombra. S'han ajuntat, doncs, fidels de diverses confessions i han tornat a adoptar un posat rígid —alguns capgirant l'anterior, d'altres confirmant-lo—, un posat que ara és omniincriminant, un posat que, de fet, encara ignora pràcticament tots els fets però que ja és decididament inclement i inhumà —com si fos un programa de televisió baladrer—, un posat que bàsicament està —com hi havia estat abans— al servei de les pròpies passions i que els qui l'adopten no voldrien pas que es tingués un posat semblant amb ells, en cap àmbit de les seves vides. Tothom accepta que el posat ferm no és *indolent*; molts, però, no tenen en compte que tampoc no és *inclement*.

El veritable posat ferm és el dels que van pel món sabent que res ni ningú no els salva o els condemna, per moltes pors i angoixes que s'arribin a generar, perquè els ídols els fabriquem nosaltres i les amargors i els desenganys, també. És el posat ferm dels que saben que s'ho han de guanyar tot cada dia, que allò que realment mou un poble són, tal com diu el poeta, la terra i la cultura, les il·lusions noves, el gust immediat de la vida i els cors que s'assemblen.

Nosaltres haurem de vèncer encara moltes dificultats. Haurem d'escalar autèntiques muntanyes, fins i tot haurem de superar pujols però, sobretot, ens haurem de superar a nosaltres mateixos constantment. En un Onze de Setembre tan crucial com aquest, em sembla especialment patriòtic que ens disposem a allunyar les darreres pors i les angoixes importunes, però que estenguem també aquesta disposició cap a nosaltres, és a dir, que també estiguem disposats, sense miraments, a tenir tota la por oportuna que calgui de nosaltres mateixos i, per tant, que no solament vulguem tenir cura *de* nosaltres sinó que tinguem també molt de compte *amb* nosaltres, no fos cas que, amb adoracions impertinents i amb menyspreus impropis acabéssim fomentant angoixes importunes. I és que el menyspreu que, de fet, ens recomana el poeta també ha de ser un menyspreu autocrític, també s'ha de convertir en el menyspreu de les nostres pròpies importunitats.

En aquesta hora, també força solemne, la pàtria ens demana, a través del poeta, que tots adoptem un posat ferm, no pas tots, és clar, el mateix posat, però sí que tinguem tots la mateixa fermesa en el nostre posat. Perquè si el posat és ferm i vigilant també estarà fet de debat serè i d'autocrítica honesta, que són, al capdavall, la millor manera de foragitar les pors infligides i les angoixes importunes. Les persones i els pobles esporuguits i angoixats s'esgoten a si mateixos en l'autorepressió ineficaç, en l'entotsolament paralitzant. Només les persones i els pobles que tenen llibertat d'esperit són els que caminen alerta i alertant els altres, perquè saben que la causa de la llibertat és la seva. Sí, un posat ferm menysprea angoixes importunes.

Amb posat ferm hem d'arribar junts a conquerir la llibertat perduda i a assegurar-la i fer-ne festa. El país nou que volem ha de fer possible que tinguem respostes precises per a justes preguntes.

Llavors, el posat serè, autocrític i solvent, joiós, democràtic, perseverant en la il·lusió i l'esperança, lliure de càrregues importunes i també benhumorat, ens farà adonar a tots de com s'arriben a assemblar els nostres cors diferents. I llavors arribarem junts a la meta. Llavors ja hi serem. Potser ja hi som.

Visca Catalunya lliure!

Josep-Maria Terricabras pronunciant el discurs patriòtic, al pati de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC (2014).

Josep-Maria Terricabras i Nogueras (Calella, 1946) és doctor en filosofia i ciències de l'educació per la Universitat de Barcelona i per la Universitat de Münster (Alemanya). Ha fet estades d'investigació a la mateixa Universitat de Münster, al Saint John's College (Cambridge) i a la Universitat de Berkeley (Califòrnia). És catedràtic de filosofia a la Universitat de Girona, on és director honorífic de la Càtedra Ferrater Móra de Pensament Contemporani. És especialista en filosofia contemporània, concretament de l'obra de Ludwig Wittgenstein. Ha estat l'introduïdor als Països Catalans del projecte «Filosofia 3/18 (*Philosophy for children*)» i ha dirigit l'actualització del *Diccionario de filosofía*, de Ferrater Móra. És assessor de la *Revista de Catalunya* i membre del consell assessor de revistes com *Idees*, *En-rahonar* i *L'Espill*. L'any 2000 va rebre la Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic de la Generalitat de Catalunya. D'altra banda, és president del Comitè de Seguiment de la Declaració Universal de Drets Lingüístics, membre de l'Assemblea Nacional Catalana i, des del 2014, president del grup de l'Aliança Lliure Europea al Parlament Europeu. Ingressà a l'IEC el 1995.

* L'acte inclogué la interpretació musical d'Àurea Quartet —amb Marta Cardona, violí; Laia Besalduch, violí; Anna Mayné, viola; Oleguer Aymami, violoncel, i Laura Sintes, rapsoda—, que representà la peça «Vistes al mar» (1920), d'Eduard Toldrà, i dos poemes de Joan Maragall: «La ginesta altra vegada» (*allegro con brio*) i «Allà a les llunyanies de la mar» (*lento*). Es clogué la sessió amb el cant d'*Els segadors*.

Un futur compartit

DAMIÀ PONS

Membre de l'IEC

(Secció Històrico-Arqueològica)

Vaig haver de decidir el títol de la meva intervenció quan encara no havia pensat gairebé gens quin en seria el contingut. Ara veig que el que vaig triar va néixer dins mi com una mena de resposta instintiva que sobretot s'ha d'interpretar com la manifestació d'un desig profund. Sí, jo som un d'aquells mallorquins que voldrien que Catalunya i les Illes Balears compartissin la màxima quantitat possible de realitats i d'objectius en cada moment de la història. Mirem el nostre recorregut col·lectiu per posar en clar si és raonable una aspiració d'aquest tipus. De bon principi cal constatar que no hi ha cap any que no tinguem l'oportunitat de commemorar fets del passat que posen en evidència que l'existència dels nostres països s'ha desenvolupat els darrers vuit segles d'acord amb un joc d'articulacions i de simetries més o menys constants.

Enguany i el 2016, per exemple, celebrarem igualment el setè centenari de la mort de Ramon Llull. Nascut a Mallorca, fill d'un matrimoni de repobladors barcelonins, va ser capaç de donar a la nostra cultura els atributs de l'excel·lència i de la universalitat. Aquell mallorquí de nació catalana va fer possible que participàssem des de l'inici en el període fundacional de la cultura europea. Per això, tots els països de llengua catalana el reconeixem com —ho diré amb el llenguatge dels nostres renaixentistes— «el fill major de la nostra raça». L'any passat a Catalunya i enguany a Mallorca i a Eivissa hem commemorat igualment el tercer centenari del desenllaç de la Guerra de Successió. Un conflicte que va acabar definitivament el juliol de l'any 1715 quan les ciutats de Palma i d'Eivissa hagueren de rendir-se davant un Exèrcit borbònic de quasi trenta mil efectius. En ocasió d'aquell episodi històric malaurat els principatins i els illencs —i igualment els valencians i els aragonesos— coincidírem en el mateix bàndol, l'austriacista. I també posarem en evidència de manera operativa els lligams profunds de solidaritat que hi havia en-

tre nosaltres. Foren ben nombrosos els artillers mallorquins que contribuïren amb la seva vida a la defensa de Barcelona. I els mariners illencs una vegada i una altra proveïren la ciutat de pólvora i de farina arriscant-se durant la nit a burlar les naus borbòniques que volien evitar que s'hi pogués accedir.

Per cert, permeteu-me una mena de parèntesi. Observem com han commemorat Catalunya i les Balears el tricentenari de la Guerra de Successió i així tindrem l'oportunitat de veure que les semblances històriques poden ser gestionades des de la política de manera del tot antagònica. A Catalunya, el Tricentenari fou concebut com una commemoració institucional al més alt nivell. El poder polític hi dedicà un pressupost abundós, va promoure l'organització de centenars d'actes i va contribuir a legitimar un relat en el qual es valorava negativament la pèrdua de les lleis i de les institucions pròpies i, en conseqüència, l'inici del cicle polític en el qual Catalunya va quedar subordinada a un Estat espanyol d'hegemonia castellana. A les Balears, contràriament, el Govern del Partit Popular es va negar al fet que les institucions commemorassin el Tricentenari. La decisió tenia la seva lògica: estan tan satisfets amb la pertinença de les Balears a l'Espanya-nació talment com és que de cap de les maneres volen contribuir a donar a conèixer esdeveniments històrics que podrien contribuir que els ciutadans tenguessin la temptació de posar-la en entredit. Per a ells, la incorporació de Mallorca i d'Eivissa a l'Estat espanyol no va ser «por derecho de conquista», sinó com una mena de regal de la providència. Que les conseqüències que se'n derivassin fossin la pèrdua de les institucions i l'inici de la minorització de la llengua i del greuge fiscal més aviat els produeix un estat de satisfacció. A la Mallorca de l'any 2015 ha hagut de ser la societat civil amb consciència de país la que ha promogut la commemoració del Tricentenari. Sense ni un sol euro públic, s'han organitzat més de cent cinquanta actes. Hi han participat uns quants milers de persones. Amb el canvi polític derivat de les eleccions del passat mes de maig, les coses han començat a ser diferents. La formació sobiranista que ha accedit al govern de les institucions ja està programant una bona partida d'iniciatives. I una autoritat política, el batle de Manacor, ja ha tingut la dignitat de dir al cap de la comandància militar que els mallorquins enguany no tenim cap motiu de celebració relacionat amb la implantació a l'illa d'una institució castellana que va substituir-ne una de pròpia. He acabat el parèntesi.

Després de la derrota del 1715, juntament amb els valencians, fórem víctimes d'una mateixa estratègia política, la que des de llavors ha estat impulsada per un Estat espanyol que, en realitat, des del seu origen no és altra cosa més que l'Estat castellà ampliat a la totalitat del territori. Una bona part dels nostres mals actuals són una conseqüència d'aquella derrota. Miquel dels Sants Oliver, periodista i historiador, un dels primers vuit membres de la institució que ara ens acull, ho va explicar amb rotunditat a la seva obra *Mallorca durante la primera revolución* (1901): «La Nueva Planta que, a partir de 1716, varió radicalmente el gobierno de

la isla, fue sin disputa el hecho capital de su historia contemporánea. Quedó equiparado este territorio a los demás de España y reducido a la uniformidad de Castilla. Dejó de ser árbitro de sus destinos y no rigió en adelante su propia vida [...] Entonces empezó para Mallorca el verdadero período de asimilación al régimen, a las leyes, a las costumbres, a la cultura toda de Castilla». Amb els decrets de Nova Planta, i amb la legislació posterior que se'n va derivar, els regnes de la Corona catalanoaragonesa varen perdre la condició de subjecte jurídic i institucional i varen ser sotmesos a un règim de subordinació política, d'explotació fiscal i de minorització cultural i lingüística. I aquesta situació va tenir substancialment continuïtat durant l'absolutisme borbònic del segle XVIII, al llarg d'un segle XIX de consolidació incerta de l'estat liberal, durant la primera Restauració, o els anys efímers dels dos règims republicans, o en els períodes de les dictadures militars. I també s'ha mantingut perdurable els darrers trenta anys de l'actual sistema autonòmic.

Els Països Catalans hem compartit llums i ombres. D'una banda, Ramon Llull, les grans cròniques i Ausiàs March; o unes institucions medievals en molts aspectes capdavanteres en el reconeixement de la representació política de la pluralitat social; o la capacitat de resistir i de donar continuïtat a la nostra personalitat diferenciada malgrat no disposar d'instruments de poder polític que ens fossin favorables; o els grans escriptors i artistes dels darrers cent cinquanta anys; o la riquíssima i activíssima societat civil que ha sabut impulsar permanentment iniciatives capaces de crear autoidentificació comunitària; o la creativitat i el voluntarisme de la nostra gent que ha promogut nombroses i eficients plataformes associatives de caràcter ben divers; o el dinamisme econòmic que hem sabut desenvolupar al marge dels pressupostos públics i del suport de l'Estat; o la nostra tendència innata a obrir-nos al món per enriquir-nos amb la incorporació de la modernitat de cada moment; o la saviesa cívica de Catalunya a l'hora d'actuar com una terra d'acollida capaç de facilitar la integració de tants de milers i milers de nouvinguts que l'havien triada amb l'objectiu d'aconseguir un futur millor.

Al mateix temps que hem compartit aquestes llums, també hem hagut de malviure entre foscos ben espesses, patint adversitats col·lectives que ens han deixat ben malparats. El franquisme en va ser un moment de manifestació màxima. Aquells anys, el genocidi programat i executat per l'Estat va posar en perill la nostra supervivència i, per tant, la nostra continuïtat. És inqüestionable que els tres darrers segles ha persistit una situació que ha estat letal per als nostres països: la impossibilitat de poder ser amb naturalitat i en llibertat nosaltres mateixos i, en paral·lel, el fet de no poder disposar de la facultat de decidir sobre tots els assumptes que ens afecten com a col·lectivitat. La subordinació durant tres segles a un Estat que no ens vol reconèixer com una realitat nacional diferenciada i que té per objectiu estratègic prioritari fer-nos desaparèixer lingüísticament, culturalment

i políticament podria fàcilment haver fet impossible que nosaltres avui i ara estiguéssim aquí reunits celebrant un acte d'afirmació nacional. I no tan sols ara nosaltres som aquí, sinó que demà als carrers de Barcelona hi haurà centenars de milers de persones que proclamaran que ja han decidit que volen que Catalunya sigui un estat sobirà. Tot això ha estat possible perquè els darrers cent cinquanta anys s'ha desenvolupat un catalanisme civil i polític que ha aconseguit arrelar en la consciència de la gent i que en conseqüència ha pogut assolir la condició d'hegemònic en la major part dels àmbits socials. La fortalesa del catalanisme ha permès que els efectes del nacionalisme espanyol impulsat per l'Estat i els seus múltiples col·laboradors no hagi produït les conseqüències mortals que eren previsible. El sant i senya ha estat no capitular i alhora anar construint pragmàticament escenaris més favorables. Una gran capacitat de resistència combinada amb una potent creativitat civil en els àmbits de la cultura, l'associacionisme, l'economia i la política.

I a la resta dels Països Catalans, la peripècia històrica ha estat semblant a la de Catalunya? Malauradament no. A les Balears i al País Valencià el nacionalisme espanyol no va trobar al llarg del segle xx una majoria social i unes organitzacions polítiques hegemòniques que estiguessin compromeses amb la identitat i els interessos del país i que, com a conseqüència, tenguessin la capacitat de neutralitzar-lo amb eficàcia, el nacionalisme espanyol. Tot i això, l'exemple i els resultats del catalanisme cultural i polític que s'ha manifestat al Principat s'han projectat sobre tot el territori lingüístic i, d'aquesta manera, ha pogut ser possible que al País Valencià i a les Balears també es creassin uns certs anticossos davant el nacionalisme espanyol i que igualment també s'hi produïssin processos propis de recobriment lingüísticocultural i nacional. Amb una diferència substancial, però: el catalanisme cultural i polític únicament ha estat a Catalunya on ha aconseguit una posició de centralitat i de representativitat majoritària. En el millor moment de la seva història, el valencianisme polític i el nacionalisme illenc tan sols han aconseguit devers un vint per cent de suport electoral. I va ser a les passades eleccions del mes de maig.

El cas de Mallorca pot servir per a il·lustrar el que estic dient. Pens que els mateixos paràmetres igualment podrien aplicar-se al País Valencià. La primera pregunta que ens hem de fer és si en les relacions entre Mallorca i Catalunya hi ha hagut al llarg dels darrers cent cinquanta anys unes constants que fossin dominants. Segons el meu parer, és claríssim que sí. N'assenyalaria cinc. La primera, tot el que ha anat succeint a Catalunya, molt especialment a Barcelona, sobretot en matèria cultural i lingüística, i en el terreny del pensament polític centrat en l'afirmació nacional i en la reivindicació de l'autogovern —i també en altres àmbits diversos—, s'ha projectat sobre l'illa i, en conseqüència, hi ha tengut repercussions, amb una major o menor incidència. Així va passar amb la Renaixença, els Jocs Florals, el cant coral, el Modernisme (el literari, el musical, el pictòric i l'ar-

quitectònic), el rebuig del centralisme, la demanda del concert econòmic, el pensament catalanista —el conservador i el d'esquerres—, el recobriment científic i social de la llengua, el classicisme i el mediterranisme del Noucentisme, el nacionalisme musical, el moviment de renovació pedagògica del segle xx, l'associacionisme civiocultural, l'escoltisme, la reivindicació de l'autogovern en l'època de la transició postfranquista, la legislació en matèria autonòmica i de política lingüística i educativa dels darrers trenta anys, la denúncia de l'espoli fiscal, el sobiranisme dels temps més recents... Etcètera, etcètera.

La segona constant és que tot el que ha arribat a Mallorca des de Catalunya ha estat objecte d'una adaptació sociològica i sociopolítica, de vegades també en la nomenclatura (el mallorquinisme polític com a concepte equivalent al del catalanisme polític), per tal de donar-li una major operativitat pràctica en el context d'una societat que ideològicament i socialment no era coincident amb la principatina, o que fins i tot al nivell de les elits dirigents recelava obertament de Catalunya.

Tots els corrents culturals o ideològics que ens han arribat a partir de l'estímul principatí, a Mallorca s'hi han manifestat —i aquesta seria la tercera constant— amb un cert retard, amb menys intensitat, amb un menor nivell d'arrelament, amb més poca transversalitat i amb gens o molt escàs suport del poder polític. Per aquest motiu, i a diferència de Catalunya, el moviment d'afirmació cultural i política de la identitat i dels interessos propis dels illencs no ha aconseguit l'adhesió de la majoria de la societat i, per tant, no ha assolit una posició hegemònica en cap moment de la història contemporània.

La quarta constant és que els abans esmentats corrents culturals i ideològics projectats des de Catalunya en tots els casos han contribuït al reforçament de la personalitat històrica de cada una de les Balears i al desenvolupament creatiu de la llengua i la cultura catalana que els és pròpia. L'explicació és ben lògica: ha estat així perquè un territori i l'altre comparteixen la mateixa identitat de llengua i cultura i un recorregut històric semblant i perquè igualment ambdós han patit l'hostilitat d'un mateix Estat, el qual els ha aplicat mesures repressives o discriminatòries semblants. Contràriament, el que ha arribat a Mallorca des de la capital de l'Estat —un altre pol evident d'emmirallament i d'influència—, fins i tot en el cas que fossin propostes ideològiques i projectes progressistes socialment i políticament alliberadors, ha contribuït, amb premeditació activa o per inconsciència, a la despersonalització i subordinació cultural i lingüística dels illencs. N'és una mostra la Societat Econòmica d'Amics del País: d'una banda va impulsar mesures que modernitzaven l'agricultura, de l'altra va promoure activament la castellanització.

La cinquena constant històrica és que els balears —o els valencians— no hem estat únicament receptors passius i adaptatius dels corrents culturals i ideològics de procedència principatina. També hi ha hagut una bona nòmina d'escriptors i intel·lectuals illencs que han fet aportacions molt valuoses a la cultura catalana

global i que fins i tot han exercit una funció de lideratge estètic, lingüístic o ideològic, i s'han convertit en referents d'alguns dels corrents artístics o polítics que s'han desenvolupat a la Catalunya del darrer segle i mig. Els exemples podrien ser ben nombrosos. Entre altres: el gran paper de Marià Aguiló durant la Renaixença; l'activisme social i científic d'Antoni M. Alcover a favor del català que el va dur a promoure el primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i a ser el primer president de la Secció Filològica; l'obra en vers i el pensament estètic de Joan Alcover i de Miquel Costa i Llobera convertits en models de referència per als nous poetes del Noucentisme; el lideratge que va exercir Gabriel Alomar la primera dècada del segle xx sobre el catalanisme republicà d'esquerres; la tasca de Miquel dels Sants Oliver al capdavant del *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia* i l'Ateneu Barcelonès; la rellevància i la llarga influència de l'economista Bartomeu Amengual en el funcionament de la Cambra de Comerç de Barcelona; la dedicació de Joan Estelrich a la projecció internacional de la cultura catalana i a la direcció de la Fundació Bernat Metge; la creativitat poètica fortament innovadora del recull *Imitació del foc* de Bartomeu Rosselló-Pòrcel... Tot això abans de la Guerra Civil. És evident que encara podria allargar molt més l'inventari si hi afegís els noms de tots aquells illencs que d'ençà dels anys seixanta del segle passat han tengut un protagonisme destacat a Catalunya en els àmbits de la cultura i de les arts, de la vida universitària i de la recerca, de la gestió pública i de les diferents activitats professionals. La institució on ara mateix ens trobam compta entre els seus membres una bona part d'aquests illencs rellevants.

A més a més, entre Catalunya i les Balears —i en determinats casos amb la inclusió també del País Valencià— hi ha hagut i continua havent-hi un bon nombre de xarxes associatives comunes, una mobilitat molt intensa de les persones entre els dos territoris, abundants iniciatives compartides de caràcter molt divers, l'acollida anual d'uns quants milers d'illencs a les universitats principatines, els fluxos comercials i els contactes empresarials que es fonamenten en la lògica del veïnatge i de la conveniència econòmica, una dinàmica més o menys constant d'intercanvis culturals... Tanmateix, entre els illencs nacionalment conscienciats, i especialment entre la gent del món de la cultura, hi ha la percepció que els lligams són escassos, precaris i poc eficients. Que moltes de les organitzacions que són inclusives dels diferents territoris funcionen més com una proclamació simbòlica d'una voluntat col·laborativa que no com a instruments realment operatius que de veritat són capaços de donar resultats tangibles. Que de cap de les maneres s'han acomplert les expectatives de relació intensa entre els nostres països que a l'inici del cicle autonòmic semblava que serien possibles i fins i tot fàcils. El forat negre sobretot és especialment visible amb referència a l'espai català de comunicació i a la qüestió del mercat cultural català comú. En ambdós casos, la percepció és de fracàs i d'impotència. Els illencs ara disposam d'una oferta televisiva i radiofònica arribada de

Catalunya que és clarament inferior a la de fa deu anys. I al País Valencià encara és molt pitjor perquè aquesta oferta hi és inexistent. I els mitjans balears de titularitat autonòmica no tenen, d'una banda, cap voluntat de projectar-se a la resta del domini lingüístic, però de l'altra tampoc no són convidats a fer-ho. Quant al mercat cultural compartit, cal reconèixer que és un projecte que mai no acaba de concretar-se i de traduir-se en un funcionament intens i beneficiós per a totes les parts.

Els darrers anys, els illencs que se senten afectivament i intel·lectualment identificats o molt pròxims a Catalunya han començat a pensar i a debatre, de cada vegada amb més intensitat, sobre les repercussions que tindrà sobre les Balears el procés sobiranista en ell mateix i especialment si el seu desenllaç és reeixit. S'han publicat articles a la premsa, s'han impartit conferències, s'han organitzat taules rodones i fins i tot s'ha publicat un llibre el títol del qual reflecteix molt bé el plantejament de la qüestió: *I si passa, què ens passa?* Segons el meu parer, val a dir que fonamentat sobre la intuïció i l'observació i no en cap estudi de base científica, hi hauria el grup majoritari dels illencs indiferents —no oblidem, però, que cada dia estan sotmesos a la pluja àcida de les ràdios i les televisions madrilenyes que donen publicitat visceralment a la visió que el nacionalisme espanyol més intransigent té del conflicte, per això caldria considerar que la seva indiferència és més aviat un estat d'hibernació—; hi hauria un segon grup que seria el d'aquelles organitzacions polítiques o ideològiques que hi veuen una oportunitat per a treure més rendiment electoral de l'anticatalanisme compulsiu que ja acostumen a practicar de manera habitual; un tercer grup estaria format per aquells que no veuen amb mals ulls, o fins i tot amb una certa simpatia, el desafiament català a un Estat que no els sembla gens atractiu a causa de les seves mancances en la qüestió socioeconòmica i en la del reconeixement dels drets individuals i socials, tanmateix, però, la seva opció és continuar apostant una vegada més per refer l'Estat, mitjançant la implantació d'un nou model de fer política i d'organització territorial; finalment, hi hauria el grup dels illencs que estan il·lusionats i se senten implicats en el procés sobiranista de Catalunya i que el segueixen amb complicitat i solidaritat. Aquest sector també ja ha arribat a la conclusió que de l'Estat espanyol en el futur no en podran esperar res de bo —com ja va succeir en el passat— perquè el seu ADN fundacional el fa incapaç d'entendre i de respectar la diversitat i, com a conseqüència, mai no voldrà renunciar a impulsar de manera definitiva la implantació de l'Espanya radial, acastellanada, uniforme i centralitzada dels tres darrers segles.

És sobretot aquest sector que s'autoproclama sobiranista el que es demana, alhora amb un cert neguit i amb unes voluntarioses expectatives d'esperança, *I si passa, què ens passa?* M'atreviré a interpretar el seu estat d'ànim, la seva estratègia i els seus objectius. He de reconèixer que tan sols són especulacions personals. D'entrada crec que pensen que el nacionalisme espanyol els pròxims anys encara incrementarà més la seva agressivitat i el seu rebuig a la diversitat. I succeirà així

tant si Catalunya es converteix en un Estat com si no se'n surt i entra en una fase política del tot incerta. Com ha fet històricament en les situacions de feblesa i de crisi, l'Estat reaccionarà contra l'enemic interior com a coartada per a no haver de fer una autocrítica i una metamorfosi profunda. Ha arribat a la conclusió que la seva «generosa» (entre cometes, és clar) concessió de l'autonomia politicoadministrativa no ha servit per a resoldre el «problema catalán» —i que fins i tot n'han aparegut d'equivalents a alguns altres territoris— i que, per tant, cal tornar a les mesures autoritàries d'homogeneïtzació nacional que s'havien aplicat en el passat. El sobiranisme illenc davant el previsible increment de l'ofensiva del nacionalisme espanyol sap que ha de desenvolupar una sèrie de mesures d'autoprotecció i d'actuació: reforçar la seva xarxa associativa i fer-la més nombrosa i més eficient, generar un discurs i un relat ideològics que legitimin el sobiranisme com una proposta vàlida i útil per a la majoria de la gent, prioritzar les tasques destinades a desenvolupar processos d'integració intercultural per a gairebé la meitat de la població, lligar en un mateix projecte nacional i social els objectius de la llibertat, la democràcia participativa i la qualitat de vida, decidir que l'estratègia d'anar construint una majoria social de país ha de ser prioritària i molt compartida, i considerar que la normalització social de la llengua i de la cultura han de ser dos objectius preferents. Un altre objectiu molt important del sobiranisme illenc ha de ser el d'aconseguir que les institucions balears no siguin governades pel nacionalisme espanyol més recalitrant. Els illencs —i els valencians— no tan sols som víctimes del nacionalisme espanyol instal·lat a Madrid, sinó que també pot donar-se el cas que els nostres propis governants, elegits amb els vots dels ciutadans balears, puguin pretendre obsessivament des del mateix Govern balear la destrucció dels nostres elements nacionals més característics —llengua, cultura, memòria històrica— i, al mateix temps, que puguin desistir de la defensa dels interessos econòmics i polítics propis si, en el cas de fer-ho, contradiuen la voluntat de l'Estat. En canvi, uns governs progressistes que tinguin un ingredient sobiranista considerable podran permetre un cert blindatge davant l'allau de lleis, decisions i discriminacions que per norma vénen del Govern de l'Estat. I també podran dur a terme una certa política de nacionalització de les Balears en un sentit ampli, vull dir no tan sols en l'àmbit lingüísticocultural sinó també en el social i l'econòmic. Evidentment, la capacitat de les institucions de nacionalitzar les Balears augmentarà a mesura que s'incrementi la força social i electoral del sobiranisme.

Passi el que passi en el futur immediat cal intensificar i fer més eficients les relacions entre Catalunya i les Balears. En el cas que Catalunya aconseguixi pròximament la independència, caldrà que immediatament plantegi a l'Estat espanyol la signatura de nombrosos acords, alguns dels quals han de ser els que faran referència a la cooperació entre els territoris de llengua i cultura catalana d'un Estat i l'altre. Si el comportament de l'Estat espanyol fos racional i democràtic, hauria de

ser molt fàcil dur a bon port la proposta inclosa al llibre blanc *La transició nacional de Catalunya* (2014), exposada a l'apartat «Les relacions de cooperació entre Catalunya i l'Estat espanyol». En l'àmbit de la llengua i la cultura es tractaria de crear l'organisme de l'Entesa de la Llengua Catalana i de consolidar de manera definitiva l'Institut Ramon Llull. Si s'imposàs la lògica de la raó i del sentit comú i no la del ressentiment i la venjança ben segur que aquests acords haurien de ser possibles amb facilitat. Tanmateix, si no ens deixam governar per la santa innocència, es fa molt difícil imaginar que un Estat, uns partits polítics i unes plataformes mediàtiques que des de fa anys i anys treballen contra la unitat de la llengua catalana i contra la promoció del seu ús normal en tots els àmbits públics, en el futur immediat podrien desactivar-se. Imaginar que un Partit Popular —o equivalents— que governi a Madrid, a València, a Palma o a Saragossa no es dedicarà a deseparar la cultura pròpia dels nostres països i a fomentar la disgregació del català i a minvar-ne l'ús a l'ensenyament, l'Administració i els mitjans de comunicació és estar molt desinformat o tenir poca memòria o patir la malaltia de la ingenuïtat angelical.

Per això, i essent realistes, cal plantejar el futur de les relacions entre els diferents Països Catalans en un context de conflicte polític, que sens dubte serà incentivat tant des de l'exterior com des de l'interior. D'entrada hauríem d'aconseguir que les cinc constants que han caracteritzat aquestes relacions els darrers cent cinquanta anys seguissin tenint continuïtat. És ver que mai no han permès que a les Balears o al País Valencià pogués aconseguir-se que fos possible l'adhesió de la majoria de la societat a uns plantejaments culturals i polítics de país, però també és ben cert que han contribuït a minimitzar els efectes despersonalitzadors fomentats pel nacionalisme espanyol.

L'objectiu per als anys vinents hauria de ser anar fent possible que de cada vegada més els Països Catalans funcionassin de veritat com una nació cultural. I el que seria més desitjable és que aquest objectiu fos compartit i liderat per les institucions polítiques dels nostres diferents països. Pot donar-se el cas, però, que periòdicament al País Valencià, a les Balears i a Aragó governin unes forces polítiques que precisament pretenen l'objectiu contrari: la fragmentació de la llengua i la cultura catalana i la desconexió entre els diferents territoris on és present. Aleshores caldrà confiar, com ha succeït històricament, en la capacitat d'acció de les entitats civils i de les empreses culturals, amb la creativitat dels nostres artistes i intel·lectuals, i amb el compromís i la lleialtat dels ciutadans. D'uns ciutadans que convendria que fossin més conseqüents entre allò que pensen i allò que fan. És evident que d'aquesta manera, sense el suport institucional, tot serà molt més difícil i més precari. Tanmateix, en un context europeu de democràcia i de lliure circulació de béns i de persones, les entitats civils, les empreses culturals, els creadors i els ciutadans que fan ús de la cultura sempre podran trobar moltes esclertes per

esquivar les maniobres que impulsin els governs de l'Estat i, en determinats períodes, també els de les Balears i el País Valencià per impedir que la cultura catalana comuna pugui ser compartida amb normalitat a qualsevol zona del territori.

D'una vegada per totes hauríem d'aconseguir que fos possible que els fluxos culturals d'interrelació i d'intercanvi —del centre a les perifèries, i a la inversa, i des de qualsevol punt de la xarxa a qualsevol altre— siguin fluids i intensos. I que socialment també fossin els predominants. Cal que el Govern de Catalunya, tant si ja és el d'un Estat com si encara no ho és, consideri que ha de promocionar la cultura catalana no tan sols en l'àmbit politicoadministratiu que li correspon directament sinó també dins la totalitat del territori lingüístic. El Govern de Catalunya ha de tenir polítiques definides per a promoure la circulació per tot el país —molt especialment a Barcelona, és clar— de les millors manifestacions culturals que s'originin o es produeixin a terres balears i valencianes. La cultura catalana que neix a les Balears i al País Valencià necessita, per a poder assolir la professionalitat i la plenitud, per a superar el seu estat permanent de precarietat, la totalitat de les terres de llengua catalana com a mercat potencial. Igualment, el Govern principatí ha de facilitar que la producció cultural feta a Catalunya pugui arribar, amb naturalitat i continuïtat, al públic valencià i balear. La seva arribada és imprescindible perquè els ciutadans dels dos territoris puguin disposar d'una oferta cultural àmplia i de qualitat en llengua catalana. En tots els casos, les relacions culturals entre Catalunya i les Balears i el País Valencià, siguin institucionals o no, s'han d'establir sobre les bases de la cooperació entre iguals, la reciprocitat i el benefici mutu.

Si Catalunya assoleix la condició d'Estat, és de preveure que tindrà la voluntat i la disponibilitat de donar un impuls molt considerable a la cultura. Si és així, en bona lògica també se n'hauran de poder beneficiar tant els creadors com els usuaris balears i valencians. Així mateix, Catalunya tindrà veu directa en l'àmbit internacional i, com a conseqüència, podrà aprofitar totes les plataformes institucionals que tenguï al seu abast per a internacionalitzar i denunciar les possibles situacions de discriminació i de persecució que en qualsevol moment puguin patir la llengua i la cultura catalanes tant a les Balears com al País Valencià.

Ja és ben hora d'acabar la meua intervenció al llarg de la qual he volgut anar entrunyellant reflexions culturals i polítiques, el passat i el present amb el futur, els nostres països amb les seves simetries i dissemblances. Sempre apostant per un futur compartit. A la força he hagut de simplificar en un tema que podria ser inexhaurible. Abans de posar el punt final, em permetreu dos agraïments: el primer és al president Joandomènec Ros, que em va fer confiança encarregant-me aquesta intervenció; el segon és per a tots vosaltres, que heu tenguï l'amabilitat i la paciència d'escoltar-me. Moltes gràcies.

Damià Pons pronunciant el discurs patriòtic,
al pati de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC (2015).

Damià Pons i Pons (Campanet, 1959) és doctor en filologia catalana per la Universitat de Barcelona i catedràtic de literatura catalana contemporània, adscrit al Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears. Fou membre corresponent de la Secció Filològica des del 2008, fins que passà a numerari de la Històrico-Arqueològica el 2015. Ha desenvolupat una profusa activitat d'assagista i crític literari. En són mostra els llibres *Ideologia i cultura a Mallorca* (1998), *El diari 'La Almudaina' en l'època de Miquel dels Sants Oliver* (1998), *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva* (2002), *Lectures i reflexions* (2006), *El jonc i l'aritja: país, cultura, política* (2006) i *Damià Huguet, entre la poesia i el cinema* (2010), a més de col·laboracions en diverses revistes (*Debat Nacionalista*, *El Temps*, *Lluc*, *L'Avenç*, etc.). Els seus poemes es troben recollits a *Els mapes del desig* (2001) i *Poemes essencials* (2009). Ha desenvolupat tasques de responsabilitat política com a conseller de Cultura i Patrimoni del Consell de Mallorca (1995-1999) i conseller d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears (1999-2003). Entre altres reconeixements, ha rebut el Premi de la Crítica Serra d'Or d'estudis literaris (2003), un homenatge a la seva trajectòria en els Premis Cavall Verd (2004) i el Premi Miquel dels Sants Oliver dels Premis 31 de Desembre de l'Obra Cultural Balear (2006).

* L'acte comptà amb l'actuació musical d'El Quartet de la Barítona, format per Francesc Gregori, tiple; Jordi Guixé, tenora; Jordi Figaró, tenora, i Jordi Campos, barítona de l'IEC, que interpretaren «Les fulles seques», d'Enric Morera; «Lladres que vénen d'Almansa», d'Al Tall / Marcel Casellas; «Trigèmins», de Conrad Setó, i «Juny», de Juli Garreta. Es clogué la celebració de la Diada amb el cant d'*Els segadors*.

L'himne d'*Els segadors*

Com assenyala Josep Massot i Muntaner en el seu estudi, signat conjuntament amb Salvador Pueyo i Oriol Martorell, titulat *Els segadors. Himne nacional de Catalunya* (1983), l'origen i el desenvolupament de l'himne *Els segadors* procedeix d'una cançó popular nascuda arran dels fets històrics del període 1639-1640.

El text pren de base la versió recollida per Manuel Milà i Fontanals (1853), la qual s'ha anat adaptant fins a arribar a l'actual, segons una darrera revisió d'Emili Guanyavents (1899) i amb la tornada unificada recentment. La música, en totes les versions i arranjaments, s'ha desenvolupat a partir de l'harmonització de la cançó que féu Joan Lamote de Grignon (1937) i algunes puntualitzacions introduïdes per Oriol Martorell, Manuel Oltra i Enric Gispert (1981).

Catalunya, triomfant,
tornarà a ser rica i plena!
Endarrere aquesta gent
tan ufana i tan superba!

Bon cop de falç!
Bon cop de falç, defensors de la terra!
Bon cop de falç!

Ara és hora, segadors!
Ara és hora d'estar alerta!
Per quan vingui un altre juny
esmolem ben bé les eines!

Bon cop de falç!
Bon cop de falç, defensors de la terra!
Bon cop de falç!

Que tremoli l'enemic
en veient la nostra ensenya:
com fem caure espigues d'or,
quan convé seguem cadenes!

Bon cop de falç!
Bon cop de falç, defensors de la terra!
Bon cop de falç!

